

НЭГ. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

Судалгааг удирдсан:

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн захирал,
хууль зүйн ухааны доктор Х.Эрдэм-Ундрах
ДХИС-ийн Эрдэм шинжилгээний нэгдсэн
хүрээлэнгийн Гэмт явдал, цагдаа судлалын
хүрээлэнгийн захирал, доктор (Sc.D),
профессор Ж.Болдбаатар

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн
Эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан Г.Халиунаа
Эрдэм шинжилгээний ажилтан З.Мөнгөлжин,
Эрдэм шинжилгээний ажилтан Г.Сувд-Эрдэнэ
ДХИС-ийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан,
доктор (Ph.D), профессор Т.Оюунчимэг,
Эрдэм шинжилгээний ажилтан,
цагдаагийн хурандаа Н.Амарзаяа,
ДХИС-ийн докторант, цагдаагийн ахмад Н.Сайнбаяр

УДИРТГАЛ

Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4-т “Шүүгчийн хараат бус, шүүхийн бие даасан байдлыг хангаж, хүний эрх, эдийн засаг, бизнесийн орчныг дэмжсэн хууль тогтоомжийн шинэчлэлийг хийж, шударга ёс, хуульт ёсыг бэхжүүлнэ.” хэмээн заагаад 4.4.7-д “Эрүүгийн хууль тогтоомжийн эрх зүйн шинэчлэлийг гүнзгийрүүлж, гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тогтолцоо, бодлого, арга барилыг боловсронгуй болгоно.” гэж, мөн УИХ-аас баталсан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн 77-д “Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн төслийг 2021 онд боловсруулахаар тус тус тусгасан.

Эдгээр баримт бичигт үндэслэн Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдаас тус хүрээлэнд 2021 оны 1 дүгээр сарын 14-ний өдрийн 1/195 тоот албан бичгээр Эрүүгийн хуулийн хэрэгжилтэд улирал бүр тогтмол дүн шинжилгээ хийж байхаар чиглэл өгсний дагуу Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн 2021 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд энэхүү хуулийн судалгааг улирал бүр тогтмол гүйцэтгэж байхаар тусгасан билээ.

Энэхүү ажлын хүрээнд Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн Дотоод хэргийн их сургуультай хамтран судалгааг гүйцэтгэж байхаар албан ёсоор харилцан тохиролцож, 2021 оны I улиралд Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиас “Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх” зохицуулалтын хүрээнд дүн шинжилгээ хийхээр зорьсон юм.

Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүйн тогтолцоонд хийгдсэн эрх зүйн шинэтгэлийн хүрээнд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг зохицуулахаар тусгасан нь нэг талаар аливаа хийдэл, зөрчлийг арилгах, нөгөөтэйгүүр хууль хүн, хуулийн этгээд бүрд тэгш шударгаар үйлчлэх, эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчимд нийцүүлсэн эрх зүйн шинэ орчин бүрдсэн.

Хэдийгээр хуулийн үзэл баримтлал, зүйл, хэсэгт тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн 1.3 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт: “Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн нь хуулийн этгээдийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.” гэж заасан нь ахиц дэвшил авчирсан ч хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн гэмт хэргийн илрүүлэлт, шийдвэрлэлт зарим талаар дутагдалтай байх магадлалтай байна. Өөрөөр хэлбэл, хууль хэрэгжиж эхлээд 3 жил гаруй хугацаа өнгөрч байхад 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хойш 2020 оныг дуусталх хугацаанд шүүхээр шийдвэрлэгдсэн энэ төрлийн 10 гэмт хэрэг¹, прокурорын байгууллагад бүртгэгдсэн² нийт 26 гэмт хэрэг, үүнээс ажиллагаа хийгдэж байгаа 7 гэмт хэрэг байгаа нь харьцангуй бага үзүүлэлт гэж харж болох юм.

1 Шүүхийн шийдвэрийн цахим санд.

2 Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд хэсэгчлэн хийсэн дүн шинжилгээний хүрээнд прокурорын байгууллагаас ирүүлсэн тоон мэдээлэл.

Иймд бид дээр дурдсан, шүүхээр шийдвэрлэгдсэн 10 гэмт хэргийн шийдвэр болон прокурорын байгууллага яллагдагчаар татсан 26 хэргийн хүрээнд дүн шинжилгээ хийхээр зорилгоо.³

Дүн шинжилгээний Эрүүгийн хуульд холбогдох хэсгийг Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн судалгааны баг, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд холбогдох хэсгийг Дотоод хэргийн их сургуулийн судалгааны баг тус тус хариуцан гүйцэтгэсэн болно.

Түүнчлэн энэхүү дүн шинжилгээ нь шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн болон Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлаар тус хуулийн зохицуулалтын хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийх зорилготой тул онолын болоод түүхэн уламжлалын талаар энэхүү дүн шинжилгээнд дэлгэрэнгүй авч үзээгүйгээс гадна, хуулийн этгээдэд зөрчлийн шийтгэл оногдуулж буй асуудлыг хөндөөгүй болно.

НЭГ. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ЭРҮҮГИЙН ХАРИУЦЛАГА ХҮЛЭЭЛГЭХ ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТАЛААР ОЙЛГОЛТ, ОНОЛЫН ҮНДЭСЛЭЛ

Эрүүгийн хууль 2015 оны 12 дугаар сарын 3-ны өдөр батлагдаж, хуулийг дагаж мөрдөх хугацаа 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхэлсэн. Хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 3 жил гаруй хугацаа өнгөрсөн бөгөөд практикт хуулийг хэрэгжүүлж буй субъектүүд хуулийг хэрхэн хэрэглэх дадал суусаар байна.

Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад гэмт хэрэг үйлдсэн өсвөр насны хүнд ял оногдуулах бодлогыг тусгайлан зохицуулсан, гэмт хэрэгт оногдуулах хорих ялын бодлогыг уян хатан болгосон, хорихоос өөр төрлийн ялыг шинээр нэмж оруулсан, хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг хуульчилсан гэх мэт дэвшилттэй зохицуулалтыг нэлээд тусгасан. Эдгээр зохицуулалтаас энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг тухайлан авч үзэн, практикт хэрхэн хэрэгжиж байгаа талаар статистик тоон мэдээ болон шүүхийн шийдвэрт үндэслэн дүн шинжилгээ хийхээр зорилгоо.

2015 оны Эрүүгийн хуулийн үзэл баримтлалд “Монгол Улсын Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан үнэт зүйлс болох хууль ёсны ашиг сонирхлыг гэмт халдлагаас бодитой хамгаалахын тулд хувь хүнээс гадна хуулийн этгээдийг гэмт хэрэг, зөрчлийн субъектэд тооцож, хариуцлага хүлээлгэх талаар зохицуулалтыг оруулснаар олон улсын гэрээ, конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломж бүрдэнэ” гэж тусгасан.⁴ Хуулийн этгээд, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг нэр томъёоны хувьд авч үзвэл, академич С.Нарангэрэл: хуулийн этгээд гэж “(лат. Universitas personarum; англ. legal (juridical) person; legal entity; ор. юридическое лицо) иргэний эрх зүйн субъект, өмчлөлдөө буюу эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхдээ тусгайлсан хөрөнгөтэй, өөрийн нэрээр эрх олж, үүрэг хүлээдэг, үйл ажиллагаанаасаа бий болох үр дагаврыг эд хөрөнгөөрөө хариуцдаг, нэхэмжлэгч, хариуцагч байж чадах, тодорхой зорилго бүхий, тогтвортой үйл ажиллагаа эрхэлдэг зохион байгуулалтын

3 Судалгаанд Эрүүгийн хуулийн холбогдох зохицуулалтын хэрэгжилт ямар байгааг үнэлэх зорилгоор хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэн шийдвэрлэсэн шүүхийн практикт дүн шинжилгээ хийхдээ 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс 2020 оныг дуустал хугацаанд эрүүгийн хэргийн шүүхээр шийдвэрлэсэн 10 шүүхийн шийдвэрийг ашиглав.

4 Шинэ Эрүүгийн хуулийн үзэл баримтлал /анхны/, http://criminalman.blogspot.com/2018/08/blog-post_30.html

нэгдэл”⁵ гэж тайлбарласан бол, доктор Д.Баярсайхан “хуулийн этгээд” гэх нэр томъёо нь латин хэлэнд “UNIVERSITATES” буюу хамтран байгуулах, хамтран бий болгох, цогц бүрдэл гэх утгыг илэрхийлдэг гээд, “Хуулийн этгээд гэх ойлголтыг танин мэдэх уг сурвалж нь Ромын эрх зүйгээс үүдэлтэй бөгөөд үүнийг иргэний эрх зүйн институт болгон авч үзэх хандлага уламжлагдаж ирсэн нь чухамдаа Ромын сонгодог эрх зүйн зарчим, үнэт зүйлстэй холбоотой юм” гэж өөрийн бүтээлдээ тэмдэглэжээ.⁶

Монгол Улсын Иргэний хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.1 дэх хэсэгт “Өмчлөлдөө буюу эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхдээ тусгайлсан хөрөнгөтэй, өөрийн нэрээр эрх олж, үүрэг хүлээдэг, үйл ажиллагаанаасаа бий болох үр дагаврыг эд хөрөнгөөрөө хариуцдаг, нэхэмжлэгч, хариуцагч байж чадах, тодорхой зорилго бүхий, тогтвортой үйл ажиллагаа эрхэлдэг зохион байгуулалтын нэгдлийг хуулийн этгээд гэнэ”⁷ гэж хуульчилснаас гадна хуулийн этгээд нь ашгийн төлөө болон ашгийн төлөө бус байж болно, мөн нийтийн, хувийн, холимог өмчийн байна гэж тодорхойлсон.

Дээрх тодорхойлолтуудаас үзвэл, хуулийн этгээд гэх ойлголт нь өөрийн өмчлөл, эзэмшилдээ хөрөнгөтэй, түүнийгээ захиран зарцуулах эрхтэй, өөрийн нэрийн өмнөөс эрх олж авч, хариуцлага хүлээдэг хүмүүсийн нэгдлийг ойлгож болохоор байна. Тэгвэл “хууль зүйн хариуцлага” гэх ойлголтын тухайд:

“Хууль зүйн хариуцлага гэж (англ. Legal responsibility; ор. юридическая ответственность) эрх зүйн хэм хэмжээнд заасан таагүй, сөрөг үр дагавар буй болгосон эрх зүйн субъектийн үүрэг нийгмийн хариуцлагын төрөл” гэж академич С.Нарангэрэл тайлбарласан бол шинжлэх ухааны доктор О.Амархүү хууль зүйн хариуцлага гэдэг бол “бодит утгаараа аль нэгэн эрх зүйн эсрэг үйлдэл хийсэн этгээдэд хэрэглэж болдог, түүний хувийн эд хөрөнгийн бүтэц, зохион байгуулалтын шинж чанарт нь халдах байдлаар илэрдэг эрх зүйн санцрын хэм хэмжээг тогтоосон төрийн албадлагын арга хэмжээний нийлбэр, харин субъектив утгаараа эрх зүйн эсрэг үйлдэл хийсэн этгээдэд хэрэглэсэн төрийн албадлагын арга хэмжээг уг этгээд хүлээн авах, сахин биелүүлэх үүрэг мөн”⁸ гэж тодорхойлжээ.

Түүнчлэн доктор Ч.Нямсүрэн “нийгмийн хэв журмыг бэхжүүлэх, эрх зүйн зөрчилтэй тэмцэх үндсэн арга хэрэгслийн нэг бол хууль зүйн хариуцлага юм” гээд тэрээр хууль зүйн хариуцлага гэж “гэмт халдлагаас иргэд байгууллагын аюулгүй байдлыг хамгаалах, гэмт халдлагад өртөгдсөн этгээдийн зөрчигдсэн эрхийг нөхөн сэргээж хохирлыг арилгах, эрх зүйн хэм хэмжээ зөрчсөн этгээдэд ял, зэмлэл хэрэглэх төрийн албадлагын арга хэмжээ юм”⁹ гэж тодорхойлсон.

Харин хууль зүйн доктор Д.Баярсайхан өөрийн бүтээлдээ нийгэмд хариуцлагын олон төрөл байдаг, үүнээс хууль зүйн хариуцлага онцгой байр суурьтай гээд хууль зүйн хариуцлагыг “...хууль буюу эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөний төлөө гэм буруутай этгээдэд эрхийг нь хязгаарлах буюу цээрлэл үзүүлэх замаар ёс зүйн болоод эрх зүйн нөлөөлөл үзүүлж буй төрийн болон төрийн бус албадлагын арга хэрэгсэл, тэдгээрийн уялдан холбогдсон систем мөн”¹⁰ гэж тэмдэглэжээ.

5 С.Нарангэрэл, Монголын эрх зүйн англи, орос, латин хадмал эх толь бичиг, 4 дэх хэвлэл, УБ., 2015 он, 530 дахь тал.

6 Дам ишлэв: Д.Баярсайхан, Хуулийн этгээдийн эрүүгийн хариуцлага, УБ., 2013, 7 дахь тал.

7 Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2002, №7.

8 О.Амархүү, Эрх зүйн онолын арван таван сэдэв. УБ., 2008 он, 46 дахь тал.

9 Ч.Нямсүрэн, Эрх зүйн ерөнхий онол, УБ., 2017 он, 357 дахь тал.

10 Д.Баярсайхан, Эрх зүйн онол, УБ., 2010 он, 183 дахь тал.

Дээрх эрдэмтэн судлаачдын тайлбараас харахад хууль зүйн хариуцлага нь хариуцлагын төрөл дотроо нэлээд онцгой үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд хууль буюу эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн аливаа этгээдэд оногдуулах цээрлэлийн арга хэмжээ гэж нийтлэг байдлаар ойлгож болохоор байна.

Хууль зүйн хариуцлагын төрлийг эрдэмтэн судлаачид эрх зүйн салбарын харьяаллаар нь иргэний, эрүүгийн, захиргааны, сахилгын гэх мэт төрөлд хувааж үздэг. Хууль зүйн хариуцлагыг өмнө зөвхөн иргэнд хүлээлгэх талаар ойлголт байсан бол дэлхий нийтээр хуулийн этгээдэд ч мөн эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй гэсэн хандлага төлөвшиж байгаа талаар судлаач Г.Гантөмөр, Б.Одонгэрэл нар өөрийн судалгааны бүтээлдээ дурдсан байдаг. Эдгээр судлаачид хууль зүйн хариуцлагыг хувь хүн, хуулийн этгээдийн аль алинд нь хүлээлгэх нь зүйтэй гэж үзэж байна. Учир нь хуулийн этгээд нь эрх зүйн харилцаанд оролцогч, эрх үүрэг эдэлж, хариуцлага хүлээх чадвартай субъект юм.¹¹

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлын түүхэн уламжлалын талаар эрдэмтэн судлаачид¹² өөрсдийн бүтээлдээ дэлгэрэнгүй дурдсан байдаг бөгөөд зарим эрдэмтэн судлаач хуулийн этгээд гэмт хэргийн субъект болж чадахгүй гэсэн байр суурьтай байдаг бол бусад судлаачдын зүгээс хуулийн этгээдийг гэмт хэргийн субъект байх боломжтой юм гэж үздэг байна.

Судлаачид хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын талаарх онолын үзэл баримтлалыг анх Англо-Саксоны эрх зүйн тогтолцоотой орнуудад үүссэн гэж үзэх хэдий ч дундад зууны үед зөвхөн Англи төдийгүй эх газрын эрх зүйн тогтолцоотой орнуудад үүссэн байж болзошгүй талаар дурдаж байсан.¹³ Цаашлаад хуулийн этгээд эрүүгийн гэмт хэргийн субъект болох онолын үндэслэлийг авч үзэхдээ нэг талаас эрүүгийн хуулиар хориглосон гэмт хэргийг тухайн хуулийн этгээд өөрийн нэрээр зориуд үйлдсэн үйлдэл, нөгөө талаас гэмт хэргийн үйлдэл нь тухайн байгууллагад ашигтай, давуу байдал бий болгоход шууд чиглэсэн байдаг¹⁴ талаар тэмдэглэсэн байна.

Хуулийн этгээд гэмт хэрэг үйлдэх гэсэн ойлголт нь дэлхий дахинаа “corporate crime” (компанийн гэмт хэрэг) болон “white-collar crime” (цагаан захтны гэмт хэрэг) гэсэн нэр томъёонуудтай улбаатай томъёологдон, түүнээс дамжин хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудал бий болсон. Компанийн гэмт хэрэг нь зохион байгуулалттай гэмт хэргийн нэг төрөл бөгөөд хууль ёсны дагуу байгуулагдсан хуулийн этгээдийн ашиг олох үүднээс үйлдсэн гэмт хэргүүд үүнд хамаардаг. ...энэ төрлийн гэмт хэрэг нь олон улсад санхүүгийн залилан, итгэл эвдэх, албан татвараас зайлсхийх, экологи байгаль орчны эсрэг гэмт хэрэг, авлига, хээл хахуулийн гэмт хэрэг, үйлчлүүлэгчийн эсрэг, дотоод мэдээлэл худалдах, мөнгө угаах гэх мэт олон төрөлтэй.¹⁵ Эдгээр гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, зогсоох зорилгоор улс орнуудад компанид хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын асуудал урган

11 Мөн тэнд, 23 дахь тал.

12 Тухайлбал, Д.Баярсайхан, “Хуулийн этгээдийн эрүүгийн хариуцлага” бүтээл; Г.Гантөмөр, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын зарим асуудал” сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүлэл; Б.Одонгэрэл, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл гэх мэт.

13 Дам ишлэв: Г.Гантөмөр, Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын зарим асуудал, Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал, 2002 он, №2, 20 дахь тал.

14 Б.Одонгэрэл. “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 37 дахь тал.

15 Мөн тэнд, 34 дэх тал.

гарсан бөгөөд зөвхөн хувь хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх гэсэн зарчмаас татгалзах болсон талаар мөн дурдсан байна.

Хуулийн этгээд гэмт хэргийн субъект болох талаар дэлхий нийтэд 3 чиг хандлага байдаг. Үүнд:¹⁶

- Гэмт хэрэг үйлдэх чадвартай гэж бүрэн хүлээн зөвшөөрдөг;
- Хэсэгчлэн хүлээн зөвшөөрдөг;
- Гэмт хэрэг үйлдэх чадваргүй гэж үздэг.

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудал нь Англо-Саксоны эрх зүйн бүлд хамрагдах улс орнуудаас үүсэлтэй бөгөөд Ром-Германы эрх зүйн бүлд хамаарах Монгол Улсын хувьд хуулийн этгээдийг гэмт хэргийн субъектэд саяхныг хүртэл тооцдоггүй байсан билээ. Өөрөөр хэлбэл, 2002 оны Эрүүгийн хуульд эрүүгийн хариуцлагыг зөвхөн хувь хүнд хүлээлгэнэ гэсэн зохицуулалт үйлчилж байсан юм. Харин 2015 оны Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн 5.1 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ”¹⁷ гэж хуульчилснаар дээрх чиг хандлагын нэгдүгээрт бичигдэж буй “хуулийн этгээд нь гэмт хэрэг үйлдэх чадвартай гэж бүрэн хүлээн зөвшөөрдөг” улс орны тоонд багтахаар болжээ.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ЭРҮҮГИЙН ХАРИУЦЛАГА ХҮЛЭЭЛГЭХ ЭРҮҮГИЙН ХУУЛИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ, ПРАКТИКТ ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

Зах зээлийн нийгмийн харилцаа бүрэн төлөвшөөгүй, тогтвортой хөгжлийн орчин бий болж чадаагүй улс оронд гэмт хэргийн шинэ төрлүүд ил ба далд хэлбэрээр оршиж, гэмт хэргийн субъектийн хүрээ өргөжин, гэмт хэрэгтэй тэмцэх эрүүгийн эрх зүйн үр ашигтай механизм бүрэлдэж амжаагүй байдагтай холбоотой хуулийн этгээдэд ял завших боломжийг бий болгодог. Байгаль орчин бохирдуулах, аж ахуйн эсрэг гэмт хэрэг, мөнгө угаах, хууль бусаар өсгөх, зах зээлд шударгаар өрсөлдөх боломжийг хааж, дангаар ноёрхох, монопол тогтоох, хууль бусаар лиценз олгох, чанар муутай барилга ашиглалтад оруулах, татвараас зайлсхийх, залилан мэхлэх зэрэг олон гэмт хэргийн субъект нь албан тушаалтан болон хуулийн этгээд хоёрын дунд эзгүйдэж, хариуцлага хүлээх этгээд нь чухам хэн болох нь тодорхойгүй байсаар хариуцлага хүлээх хугацаа өнгөрч ял завших, хариуцлагаас мултрах нөхцөл бүрддэг байна. Дээрх нөхцөл байдал Монгол Улсын хувьд ч бодит зүйл болсон билээ.¹⁸

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудал нь 2015 оны шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуульд бүрэн утгаараа хуульчлагдсан. Өөрөөр хэлбэл, нэлээд олон төрлийн буюу 31 төрлийн гэмт хэрэг энэхүү зохицуулалтад хамаарахаар тусгагдсан. Уг зохицуулалт нь анх удаа 2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад тусгагдсан уу гэвэл үгүй юм. Өөрөөр хэлбэл, 2002 онд Эрүүгийн хууль батлагдах үедээ хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх

16 Мөн тэнд 38 дахь тал.

17 Энэхүү зохицуулалтыг 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 8 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 20 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт тус тус 2014 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмж тусгаж байсан. Гэхдээ тус хуулийн 166¹ дүгээр зүйл “Мөнгө угаах”, 178² дугаар зүйл “Терроризмыг санхүүжүүлэх” гэсэн 2 төрлийн гэмт хэргийн тухайд л хэрэглэхээр хуульчилж байжээ.

18 Б.Одонгэрэл. “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 85 дахь тал.

зохицуулалтгүй байсан хэдий ч 2014 онд тус хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахдаа зөвхөн хоёр төрлийн гэмт хэргийн тухайд энэхүү хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг анх хуульчилж байжээ. Харин 2015 оны Эрүүгийн хуулиар өөрийн эрхлэн явуулж буй үйл ажиллагаагаар бусдад хохирол, хор уршиг учруулсан хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж байхаар нэлээд дэлгэрэнгүй зохицуулалтыг хуульчилсан. Тухайлбал,

Хүснэгт 1. 2015 оны Эрүүгийн хуульд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг дараах байдлаар хуульчилж байжээ.

Д/д	Зүйл, заалт	Зохицуулалт
1.	1.3 дугаар зүйл. Шударга ёсны зарчим	1.Ял, албадлагын арга хэмжээ нь тухайн хувь хүн, хуулийн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэгт нь тохирсон байна. 4.Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хүнийг ялаас чөлөөлж, хуулийн этгээдэд ял оногдуулна.
2.	1.5 дугаар зүйл. Эрүүгийн хууль Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлчлэх	4.Энэ хуульд заасан тохиолдолд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд энэ хуулиар ял оногдуулна.
3.	1.8 дугаар зүйл. Хууль үйлчлэх цаг хугацаа	1.Үйлдэл, эс үйлдэхгүйг гэмт хэрэгт тооцох ба оногдуулах ялын төрөл, хэмжээг тухайн гэмт хэргийг үйлдэх үед дагаж мөрдөж байсан хуулиар тодорхойлно.
4.	3.2 дугаар зүйл. Гэмт хэргийн гүйцэтгэгч	2.Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтан хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл өгч энэ хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө энэ хуульд заасан гэмт хэргийн шинжийг өөрийн үйлдэл, эс үйлдэхгүйгээр хангасан бол гэмт хэргийн гүйцэтгэгчид тооцно. 3.Хуулийн этгээдийн гүйцэтгэх албан тушаалтан удирдлагаас өгсөн шийдвэрийг хууль бус болохыг мэдсээр байж үйлдсэн бол хамтран үйлдсэн гүйцэтгэгчид тооцно.
5.	5.1 дүгээр зүйл. Ялын зорилго	1.Эрүүгийн хариуцлагын зорилго нь гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг цээрлүүлэх, гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, хохирлыг нөхөн төлүүлэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг нийгэмшүүлэхэд оршино. 4.Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
6.	6.14 дүгээр зүйл. Өршөөл, уучлал үзүүлж ялаас чөлөөлөх	1.Гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг Өршөөл үзүүлэх тухай хуулиар, эсхүл уучлал үзүүлэх тухай Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлигаар гэмт хэрэг үйлдсэн хүний эдлэх ялыг бүрэн болон хэсэгчлэн чөлөөлж болно
7.	7.5 дугаар зүйл. Хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээ	1.Бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх зорилгоор гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, орлого, эсхүл гэмт хэргийн улмаас учруулсан хохиролтой тэнцэх хэмжээний хөрөнгө, орлогыг гэмт хэрэг үйлдсэн хүний хувьд ногдох хөрөнгө, орлогоос албадан гаргуулна. 5.Гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, орлого хууль ёсны дагуу хийгдсэн хэлцлийн үндсэн дээр бусдын өмчлөлд шилжсэн бол шүүх тухайн эд зүйлийг үнэлж гэмт хэрэг үйлдсэн хүний хувьд ногдох, хураан авахыг хуулиар хориглоогүй хөрөнгө, орлогоос албадан гаргуулж хохирлыг төлүүлнэ. Тухайн хөрөнгө, орлогыг гэмт хэрэг үйлдэж олсон болохыг мэдсээр байж авсан болох нь тогтоогдвол шүүх уг эд зүйл, хөрөнгө, орлогыг бусдын өмчлөлд шилжүүлсэн хэлцлийг хүчингүйд тооцож, хөрөнгө, орлогыг хураан авч хохирлыг нөхөн төлүүлнэ.

8.	9.1 дүгээр зүйл. Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл	2.Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтанд хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл өгч энэ хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, эсхүл хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө өөрийн үйлдэл, эс үйлдэхгүйгээр энэ хуульд хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан ял оногдуулна. 3.Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хүнийг ялаас чөлөөлж хуулийн этгээдэд ял оногдуулах бөгөөд энэ үйлдэлд нь өөр гэмт хэргийн шинж байвал, тэр үйлдэл, эм үйлдэхгүйгээр энэ хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан ял оногдуулна.
9.	9.2 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдэд оногдуулах ялын төрөл	1.Гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд дараах ял оногдуулна: 1.1.торгох ял. 1.2.эрх хасах ял; 1.3.татан буулгах ял.
10.	9.3 дугаар зүйл. Торгох ял	1.Энэ хуульд заасан тохиолдолд арван мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр хуулийн этгээдэд торгох ял оногдуулна.
11.	9.4 дүгээр зүйл. Эрх хасах албадлагын арга хэмжээ	1.Энэ хуульд заасан тохиолдолд нэг жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хуулийн этгээдэд нэг, эсхүл хэд хэдэн төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хязгаарлах, эсхүл эрх хасах ял оногдуулна.
12.	9.5 дугаар зүйл. Татан буулгах албадлагын арга хэмжээ	1.Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдийг татан буулгах ял оногдуулна.

Гэвч Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга хэрэгжиж эхлэхээс өмнө 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.¹⁹

Энэхүү нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болсон үндэслэл, шаардлагыг Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн танилцуулгад дараах байдлаар тусгажээ.²⁰ Үүнд:

- Эрүүгийн хуулийн 1.3 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт: “Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хүнийг ялаас чөлөөлж, хуулийн этгээдэд ял оногдуулна.” гэж заасан нь шударга ёсыг бэхжүүлэх, эрүүгийн хуулийн зорилтыг хангах, зохион байгуулалттай гэмт хэргийг саармагжуулах, тэдгээртэй тэмцэхэд томоохон ач холбогдолтой ч хуулийн дээр дурдсан зохицуулалтаар хуулийн этгээдийг ашиглан, түүгээр дамжуулан гэмт санаагаа хэрэгжүүлсэн хувь хүнийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх нь хууль, шударга ёсны зарчимд нийцэхгүйгээр зогсохгүй гэмт хэрэг үйлдсэн хүн эрүүгийн хариуцлагаас боломж нөхцөлийг бүрдүүлж байна гэж үзэн;
- Аливаа хийдэл, зөрчлийг арилгах, хууль хүн, хуулийн этгээд бүрд тэгш шударгаар үйлчлэх, эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчимд нийцүүлэн хүн, хуулийн этгээдийн аль алинд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэг байх, ингэхдээ нэгэнд нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь нөгөөг нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохооргүйгээр тусгах үүднээс;
- Түүнчлэн Санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх олон улсын байгууллагын шинэчилсэн 40 зөвлөмжид ч хуулийн этгээдэд хариуцлага

19 2015 оны Эрүүгийн хууль болон 2017 оны 5 дугаар сард оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн харьцуулалтыг Хавсралт 1-ээс дэлгэрэнгүй үзнэ үү.

20 Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн танилцуулга, <http://mojha.gov.mn/images/files/huuliintusul/taniltsuulga-eruu-20161111.pdf>.

тооцох зохицуулалтыг тусгахдаа хэт өргөн хүрээг хамруулсан нь бизнес эрхлэгчдэд үзүүлэх дарамт, шахалтыг нэмэгдүүлэх төдийгүй, хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэснээр гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх нь манай улсын мөнгө угаах гэмт хэрэг, терроризмтой тэмцэх чадавхыг сулруулах үр дагавартай, олон улсын практикт огт байдаггүй төдийгүй эрүүгийн бодлогын хувьд ч оновчтой бус зохицуулалт учир;

- Эрүүгийн хуульд авлигын гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага оногдуулах, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх тухай зохицуулалт ороогүй байгаа нь учир дутагдалтай байна. Авлигын гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө /тендер авах, тусгай зөвшөөрөл авах гэх мэт/ үйлдэх нь түгээмэл байдаг тул эдгээр гэмт хэргүүдэд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй;
- Эрүүгийн хуулиар хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ гэж заасан нь шүүхийн шийдвэрээр төрийн байгууллагад ч албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх, татан буулгах “ял” оногдуулах боломжтой, мөн хариуцлагаас зайлсхийх зорилгоор хуулийн этгээд өөрчлөн зохион байгуулагдсан нөхцөлд эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчмыг хэрхэн хэрэгжүүлэх нь тодорхойгүй байх тул төрийн байгууллага, хуульд зааснаар үүсгэн байгуулагддаг нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй байх, гадаад улсын хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газрыг хуулийн этгээдийн нэгэн адил авч үзэж эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай зохицуулалт нэмэх;
- Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг нь цөөнгүй тохиолдолд хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, тэдгээрийн ашиг сонирхлын тулд үйлдэгддэг гэмт хэрэг болохыг хүлээн зөвшөөрч авлигын эсрэг авах арга хэмжээний талаар Улсын Их Хурал, Засгийн газраас баримталж буй бодлогод нийцүүлэх зорилгоор Эрүүгийн хуулийн 22.4 дэх хэсэгт заасан авлига өгөх гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд заавал эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг нэмэх шаардлагатай гэж үзэн хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын үүднээс үйлдэгддэг гэмт хэрэгтэй үр дүнтэй тэмцэх зорилгоор дээрх зохицуулалтуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Мөн дээрх нэмэлт, өөрчлөлтөөс гадна Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалд “*“Эрүүгийн хариуцлага” гэх нэр томъёог хасаж, үүний оронд “ял, албадлагын арга хэмжээ” гэх эрүүгийн хариуцлагын хоёр бие даасан институцийг тус тусад нь тодорхойлсон нь нийтлэг онол, зарчимтай харшилдсан тул “Эрүүгийн хариуцлага” гэх нэр томъёог нэмж тусгах*” гэж заасны дагуу 2015 оны Эрүүгийн хуульд хуулийн этгээдэд “ял оногдуулах” гэж хуульчилсан байсныг 2017 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр “*эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх*” болгон өөрчлөлт оруулсан. 2015 оны Эрүүгийн хууль батлагдахдаа хуулийн этгээдэд торгох, эрх, хасах, татан буулгах гэсэн 3 төрлийн ял оногдуулахаар зохицуулсан байсан бөгөөд 2017 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр зөвхөн торгох ял оногдуулахаар өөрчилсөн. Хэрэв шүүх эрүүгийн хариуцлагын зорилгыг хангахад шаардлагатай гэж үзвэл гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд оногдуулсан ял дээр нэмж эрх хасах, татан буулгах, хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээ хэрэглэж болохоор нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна.

Эрүүгийн хуулийн 9.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтанд хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл

өгч Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол хуульд заасан ял оногдуулна” гэж заасан.²¹ Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхдээ гэмт хэрэг үйлдсэн нөхцөл байдал, уг гэмт хэргийн шинж, гэмт хэргийн улмаас нийгэм, иргэдэд учруулсан хохирол, хор уршгийн хэмжээг харгалзана.²² Мөн хуулийн этгээдэд ял оногдуулах үндэслэлийг Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан хуулийн этгээдэд ял оногдуулахаар заасан гэмт хэргийн шинжийг:

- Хуулийн этгээдийг төлөөлөх эрх бүхий албан тушаалтан дангаараа шийдвэр гаргаж;
- Хуулийн этгээдийг төлөөлөх эрх бүхий албан тушаалтан хамтран шийдвэр гаргаж;
- Хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө хийсэн үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр хангасан нь ял оногдуулах үндэслэл болохоор хуульчилсан.

Түүнчлэн Эрүүгийн хуулийн 3.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтан хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл өгч энэ хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө энэ хуульд заасан гэмт хэргийн шинжийг өөрийн үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр хангасан бол гэмт хэргийн гүйцэтгэгчид тооцно”²³ гэж хуульчилснаас харахад хуулийн этгээдийн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтан өөрөө гүйцэтгэснээс гадна бусдаар гүйцэтгүүлсэн ч хуулийн этгээдэд ял оногдуулах талаар тусгасан байна.

Мөн Эрүүгийн хуулийн 9.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн тусгай ангид хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан нь энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан журмын дагуу хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргасан, зөвшөөрөл өгсөн эрх бүхий албан тушаалтныг ялаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй”²⁴ гэж хуульчилсан. Уг зохицуулалтыг 2015 оны Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн шударга ёсны зарчимд “хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хүнийг ялаас чөлөөлж, хуулийн этгээдэд ял оногдуулна.” гэж хуулийн этгээдэд ял оногдуулсан бол тухай хувь хүнийг ялаас чөлөөлөхөөр тусгасан байв.

Гэвч дээр дурдсан зохицуулалтаар хуулийн этгээдийг ашиглан, түүгээр дамжуулан гэмт санаагаа хэрэгжүүлсэн хувь хүнийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх нь хууль, шударга ёсны зарчимд нийцэхгүй гэж үзэн хууль хүн, хуулийн этгээд бүрт тэгш шударгаар үйлчлэх, эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчимд нийцүүлэн уг 2 субъектын аль алинд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэг байх, ингэхдээ нэгэнд нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэснээр нөгөөг нь эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохооргүйгээр зүйл, заалтыг найруулан хуульчилсан.

Энэхүү заалт Монгол Улс нь Япон, БНХАУ зэрэг Азийн зарим орны нэгэн адилаар давхар хариуцлагын тогтолцоог хуульчилсан улсын нэг болсныг нотлон харуулж байна. Түүнчлэн Эрүүгийн хуулийн шударга ёсны зарчмын дагуу хуульчлагдсан давхар хариуцлагын талаарх дээрх заалт нь “Double non jeopardy” буюу “нэг гэмт хэрэгт нэг удаа ял оногдуулна.” гэсэн заалттай давхцаагүй зарчим

21 Эрүүгийн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2016 он, №7.

22 Б.Амарбаясгалан, Тойм лекц: Эрүүгийн эрх зүйн ерөнхий анги, тусгай анги, эрүүгийн процессын эрх зүй, эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэрэглээ, УБ., 2019 он, 87 дахь тал.

23 Эрүүгийн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2016 он, №7.

24 Мөн тэнд.

болохыг Эрүүгийн хуулийн 1.3 дугаар зүйлийн 4, 5 дахь хэсэгт заасан зарчмын заалтаас харагдаж байна.²⁵

Мөн Эрүүгийн хуулийн 9.1 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Гадаад улсын хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газар Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан хуулийн этгээдийн нэгэн адил эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ”²⁶ хэмээх заалтыг 2017 оны 5 дугаар сард оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн хүрээнд шинээр нэмж тусгасан нь гадаадын хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн орчныг бий болгосон зохицуулалт болжээ.

Түүнчлэн Эрүүгийн хуулийн 9.7 дугаар зүйлд²⁷ хуулийн тусгай ангид заасны дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх хуулийн этгээд өөрчлөн байгуулагдсан бол эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчмыг хангах үүднээс дараах байдлаар тусгасан байна. Үүнд:

- бусад хуулийн этгээдтэй нийлүүлэн нэг хуулийн этгээд үүсгэсэн бол шинээр бий болсон хуулийн этгээдэд;
- бусад хуулийн этгээдэд нэгтгэсэн бол нэгтгэж авсан хуулийн этгээдэд;
- хуваах, тусгаарлах замаар өөр хуулийн этгээд үүсгэн байгуулсан бол тухайн гэмт хэрэгт холбогдох эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүрэг, үйл ажиллагааг шилжүүлэн авсан хувь хэмжээгээр нь зохих хуулийн этгээдэд;
- хуулийн этгээд нь зохион байгуулалтын төрөл, хэлбэр, үндсэн зорилгоо өөрчлөх замаар өөрчлөгдсөн бол тухайн өөрчлөгдөн зохион байгуулагдсан хуулийн этгээдэд;
- компани нь толгой компани, түүний үүсгэн байгуулагч, хувьцаа эзэмшигчийн ашиг сонирхлын үүднээс гэмт хэрэг үйлдсэн бол толгой компанид.

Мөн хуулийн 9.7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт тусгасан “Хэргийг хянан шийдвэрлэх явцад хуулийн этгээдийг эрүүгийн хариуцлагаас зайлсхийх зорилгоор санаатайгаар татан буулгасан тохиолдолд эрүүгийн хариуцлагыг эд хөрөнгө хуваарилагдсан хувьцаа эзэмшигчдэд, үндэслэлгүйгээр аливаа хэлбэр, арга, хэрэгслээр эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрхийг тухайн хуулийн этгээдээс шилжүүлэн авсан нэгдмэл сонирхолтой этгээд, эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрхийг хариу төлбөргүйгээр шилжүүлсэн бусад хуулийн этгээдээс нөхөн гаргуулна” гэсэн нь мөн л эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчмын илрэл юм.²⁸

Хуулийн 9.3-9.6 дугаар зүйлд хуулийн этгээдэд оногдуулах эрүүгийн хариуцлагын талаар хуульчилсан. Эрүүгийн хариуцлага гэх ойлголт нь өөрөө өргөн хүрээний ойлголт бөгөөд тус салбарын эрдэмтэн судлаачид ял нь эрүүгийн хариуцлагад багтдаг талаар дурдсан байдаг.

Тус хуульд хорих, зорчих эрхийг хязгаарлах, торгох, эрх хасах, нийтэд тустай ажил хийлгэх гэсэн 5 төрлийн ялыг оногдуулахаар тусгаснаас эрх хасах ял нь нэмэгдэл ял бусад нь үндсэн ял²⁹ байхаар хуульчилсан. 2015 онд Эрүүгийн хууль батлагдахдаа хуулийн этгээдэд торгох, эрх хасах, татан буулгах гэсэн 3 төрлийн

25 Б.Одонгэрэл, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 92 дахь тал.

26 Эрүүгийн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2016 он, №7.

27 Мөн тэнд.

28 Б.Одонгэрэл, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 93 дахь тал.

29 Шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулийн 5.2 дугаар зүйлд ялын төрлийг хуульчилсан.

ял оноохоор заасан байсан бол, 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн хуулиар эрх хасах, татан буулгах ялыг хүчингүй болгон хуулийн этгээдэд зөвхөн торгох ял оногдуулахаар зааж, шаардлагатай гэж үзвэл гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд оногдуулсан ял дээр нэмж эрх хасах, татан буулгах, хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах гэсэн 3 төрлийн албадлагын арга хэмжээг хэрэглэж болохоор хуульчилсан байна.

Хуулийн дээрх заалтаар эрүүгийн хариуцлага гэсэн ойлголтод ял, албадлагын арга хэмжээг хамтад нь ойлгож хэрэглэхээр хуульчилсан нь харагдаж байна.³⁰

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж буй 31 төрлийн гэмт хэргийг (38 зүйл, заалт, хэсгийн хүрээнд) хуульд тусгасан бөгөөд эдгээр гэмт хэргээс торгох ялыг дангаар нь оногдуулахаар заасан 7 гэмт хэрэг, торгох ял дээр нэмэлтээр эрх хасах албадлагын арга хэмжээ оногдуулахаар заасан 22 гэмт хэрэг (27 зүйл, заалт, хэсэг), татан буулгах албадлагын арга хэмжээ дангаар нь оногдуулахаар заасан 3 гэмт хэрэг, торгох, эрх хасах, татан буулгах албадлагын арга хэмжээг давхар оногдуулахаар заасан 1 гэмт хэрэг байна. Дэлгэрэнгүйг доорх хүснэгтээс харна уу.

Хүснэгт 2. Эрүүгийн хуульд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага оногдуулахаар заасан гэмт хэргүүд (оногдуулах хариуцлагын төрөл, ялын хэмжээ, хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох талаарх мэдээллийг тусгав.)

Д/д	Зүйл, заалт	Эрүүгийн хариуцлага	Торгох ялын хэмжээ /нэгжээр/	Хөөн хэлэлцэх хугацаа /2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт/	
				Тухайн зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасантай ижил хугацаагаар тогтоовол	Хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан заалтын дээд хэсэгт заасан ижил хугацаагаар тогтоовол
1.	18.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	торгох	10.000-80.000	1 жил	1 жил
2.	18.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	торгох	20.000-120.000	3 жил	5 жил
3.	18.5 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	200.000-400.000	1 жил	12 жил
4.	18.6 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	100.000-400.000	1 жил	12 жил
5.	18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	100.000-400.000	5 жил	12 жил
6.	18.8 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	10.000-80.000	3 жил	12 жил
7.	18.9 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	10.000-80.000	3 жил	12 жил
8.	18.10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох	10.000-80.000	1 жил	1 жил
9.	18.13 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	10.000-80.000	3 жил	5 жил
10.	18.18 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг ³¹	Торгох, эрх хасах	40.000-200.000	3 жил	12 жил
11.	20.7 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	40.000-200.000	5 жил	20 жил
12.	20.10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	40.000-200.000	5 жил	12 жил

30 Б.Одонгэрэл, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 94 дэх тал.

31 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуулиар өөрчлөн найруулсан.

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

13.	20.11 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
14.	20.11 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	200.000-400.000	5 жил	5 жил
15.	20.12 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	10.000-80.000	5 жил	5 жил
16.	20.12 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
17.	20.13 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
18.	20.14 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	3 жил	5 жил
19.	20.14 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	200.000-400.000	3 жил	5 жил
20.	22.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	120.000-400.000	3 жил	5 жил
21.	24.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
22.	24.1 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	40.000-200.000	5 жил	5 жил
23.	24.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
24.	24.2 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	120.000-400.000	5 жил	5 жил
25.	24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	5 жил	5 жил
26.	24.3 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	40.000-200.000	5 жил	5 жил
27.	24.4 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	120.000-400.000	12 жил	12 жил
28.	24.6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	20.000-120.000	1 жил	5 жил
29.	24.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох	120.000-400.000	12 жил	12 жил
30.	25.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох	10.000-80.000	1 жил	5 жил
31.	25.4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг	Торгох	10.000-80.000	3 жил	5 жил
32.	27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох	10.000-80.000	5 жил	5 жил
33.	29.3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах	120.000-400.000	12 жил	12 жил
34.	29.8 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг	Татан буулгах		20 жил	20 жил
35.	29.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	Татан буулгах		20 жил	20 жил
36.	29.10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	Татан буулгах		12 жил	12 жил
37.	29.10 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг	Торгох, эрх хасах	120.000-400.000	12 жил	12 жил
38.	29.11 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	Торгох, эрх хасах, татан буулгах	120.000-400.000	12 жил	12 жил

Зөвхөн торгох ял оногдуулахаар заасан дээрх 31 төрлийн гэмт хэргийн тухайд 2015 оны Эрүүгийн хууль батлагдсанаас хойш ойлгомжгүй байдал үүсгэж буй нэг асуудал бий. Энэ нь хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн гэмт хэргүүд дээр гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тооцох асуудал юм.

2002 оны Эрүүгийн хуулиар гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг гэмт хэргийн ангиллаас нь хамааруулан хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд, онц хүнд хэмээн тоолдог байсныг 2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгаар өөрчлөн ялын доод болон ялын дээд хэмжээнээс хамааруулан ялгамжтай байдлаар тоолохоор зохицуулсан нь эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд нэлээд ахиц дэвшлийг авчирсан нь сайшаалтай ч зарим гэмт хэрэг дээр гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох нь ойлгомжгүй байдлаар хуульчлагдсан.³² Өөрөөр хэлбэл, 2015 онд хууль батлахдаа хөөн хэлэлцэх хугацааг зөвхөн хорих болон зорчих эрхийг хязгаарлах ялтай гэмт хэрэгт хэрэглэхээр хуульчилсан нь хуулийн этгээдэд ял оногдуулах буюу торгох ялтай гэмт хэрэгт хэрхэн хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох нь тодорхойгүй орхигдсон байсан.

Харин 2020 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуулиар Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт "...Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдэж энэ хуулийн тусгай ангид хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан бол тухайн зүйл, хэсэгт заасан гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаатай адил байдлаар хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно..." гэж нэмж хуульчилснаар зөвхөн торгох ял оногдуулахаар хуульчилсан хэргүүд буюу хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан заалтуудад гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох боломжийг бүрдүүлсэн.³³

Гэсэн хэдий ч тус зохицуулалт нь хэд хэдэн асуудлыг бий болгож байна. Үүнд:

1. Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэгт "...тухайн зүйл, хэсэгт заасан гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаатай адил байдлаар хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно..." гэж заасан. Гэтэл энэхүү заалтыг хэд хэдэн утгаар ойлгон хэрэглэж болохоор байгаа юм. Тухайлбал, тус хуулийн 18.7 дугаар зүйл гэхэд 4 хэсгээс бүрдэж байна. 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3-т заасан зохицуулалтуудад зорчих эрхийг хязгаарлах болон хорих ял оногдуулахаар заасан буюу хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох боломжтой. Тэгвэл хуулийн этгээд 18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан гэмт хэргийг үйлдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээх боловч тухайн гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсгийн яг аль хэсгээр нь тоолох нь ойлгомжгүй. Өөрөөр хэлбэл, "...тухайн зүйл, хэсэгт..." гэдгийг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 гэж 3 янзаар тайлбарлан ойлгож болохоор байна.

2. Хэрэв тухайн зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасантай ижил хугацаагаар хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно гэвэл дараах асуудал үүсэж болохоор байна:

- Торгох ялын хэмжээ ижил хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа ялгамжтай байдлаар тоологдохоор байна. Тухайлбал, 10.000-80.000 нэгжийн торгох ялтай 8³⁴-н хэргийн хувьд 3 хэрэгт нь 1 жил, 4 хэрэгт нь 3 жил, 1 хэрэгт нь 5 жилийн хугацаагаар тус тус хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор байгаа юм.
-

32 Г.Халиунаа, Б.Ариунжаргал. Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааны асуудлыг хүний эрхийн үүднээс авч үзэх нь, "Хууль дээдлэх ёс" сэтгүүл, цуврал 71, 2019 он, №2, 55 дахь тал.

33 Г.Халиунаа, Б.Ариунжаргал. Эрүүгийн хууль дахь гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа, түүнд оруулсан нэмэлт, "Хууль дээдлэх ёс" сэтгүүл, цуврал 77, 2020 он, №2, 226 дахь тал.

34 Эрүүгийн хуулийн 18.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, 18.8 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг, 18.9 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг, 18.10 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 18.13 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт, 20.12 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 25.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 25.4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг.

- Торгох ялын хэмжээ нь бага хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь бусад хэрэгтэйгээ харьцуулахад өндөр байна.
- Нэг зүйлд заасан хэргүүдийн хувьд хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхдээ хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнтэй үйлдсэн, үндсэн бүрэлдэхүүнтэйгээр үйлдсэн гэмт хэрэгт оногдуулах торгох ялын хэмжээ өөр хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь ижил тоологдохоор байгаа юм.
- Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан гэмт хэрэгт тоолох гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа богино байх зэрэг асуудлыг үүсгэж болох юм.

3. Хэрэв 18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байвал 18.7 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолно буюу тухайн хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх заалтын дээд талын хэсэгт заасан хугацаагаар хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно гэвэл дор дурдсан асуудлууд үүсэхээр байна:

- Торгох ялын хэмжээ ижил хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа ялгамжтай байдлаар тоологдохоор байна. Тухайлбал, 10.000-80.000 нэгжийн торгох ялтай 8 хэргийн хувьд 2 хэрэгт нь 1 жил, 4 хэрэгт нь 5 жил, 2 хэрэгт нь 12 жилийн хугацаагаар тус тус хөөн хэлэлцэх тоолохоор байгаа юм. Хэрвээ энэ хувилбараар зохицуулбал шударга ёсны зарчим алдагдах юм.
- Торгох ялын хэмжээ нь бага хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь бусад хэрэгтэй харьцуулахад өндөр байна. Жишээ нь: Эрүүгийн хуулийн 20.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан гэмт хэрэгт 40.000-120.000 нэгжээр торгох ялтай хэрнээ гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа нь 20 жил байгаа бол мөн хуулийн 20.11 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан гэмт хэрэгт 200.000-400.000 нэгжээр торгохоор заасан боловч хөөн хэлэлцэх хугацаа нь 5 жил байна.
- Нэг зүйлд заасан хэргүүдийн хувьд хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэхдээ хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнтэй үйлдсэн, үндсэн бүрэлдэхүүнтэйгээр үйлдсэн гэмт хэрэгт оногдуулах торгох ялын хэмжээ өөр хэрнээ хөөн хэлэлцэх хугацаа нь ижил тоологдохоор байгаа юм. Тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн 20.11 дүгээр зүйлийн 3, 4 дэх хэсэг.

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтын хүрээнд өнөөгийн практикт гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаатай холбоотой шүүхээр шийдвэрлэсэн хэрэг байхгүй гэж үзэж болохоор байгаа учраас дээрх зохицуулалт асуудал үүсгэж, ойлгомжгүй байдлаар хуульчлагдсан нь илрээгүй байж болох юм. Шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас шүүлт хийхэд, хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан үндэслэлээр хуулийн этгээдэд хариуцлага тооцох боломжгүй гэж шийдвэрлэсэн нэг тохиолдол³⁵ байна. Энэхүү гэмт хэрэг нь Эрүүгийн хуулийн 24.2 дугаар зүйлд заасан Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох гэмт хэрэг бөгөөд прокурор тус зүйлийн 3 дахь хэсгээр зүйлчилж шүүхэд ирүүлсэн. Шүүх шийдвэрлэхдээ Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийг удирдлага болгон шийдвэрлэжээ. Өөрөөр хэлбэл, Эрүүгийн хуулийн 24.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр, 24.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан нь Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 1.2 дахь хэсэгт зааснаар “энэ хуулийн тусгай ангид хорих ялын доод хэмжээг нэг жилээс дээш, дээд хэмжээг найман жил, түүнээс бага хугацаагаар

35 Шүүхийн шийдвэрийн цахим сан, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/27256/view>

тогтоосон, эсхүл зорчих эрхийг хязгаарлах ялын доод хэмжээг нэг жилээс дээш хугацаагаар тогтоосон гэмт хэрэг үйлдсэнээс хойш таван жил өнгөрсөн;” бол гэх зохицуулалтад хамаарагдах тул тус гэмт хэргийн тухайд дээр дурдсан ойлгомжгүй байдал үүсэхгүй байна.

2.1. Шүүхээр шийдвэрлэгдсэн гэмт хэрэгт хийсэн дүн шинжилгээ

Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга мөрдөгдөж эхэлснээс хойш 2021 оны 1 дүгээр сарыг хүртэл Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр хуулийн этгээдэд холбогдох нийт 10 хэрэг шийдвэрлэгдсэн бөгөөд жил бүр дунджаар 3 хэрэг хянан хэлэлцэгдсэн байна. Нийт шийдвэрлэгдсэн хэргийн гуравны хоёрыг хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох гэмт хэрэг буюу хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэрэг эзэлж байна.

Хүснэгт 3. Эрүүгийн хэргийн шүүхээр хуулийн этгээдэд хариуцлага хүлээлгэн шийдвэрлэсэн хэргийн статистик³⁶

Д/д	Огноо	Шийдвэрлэсэн хэргийн тоо	Давж заалдах гомдол гаргасан эсэх	Хяналтын шатны шүүхээр шийдвэр шийдвэрлэсэн эсэх
1.	2017 он	-	-	-
2.	2018 он	3	2	1
3.	2019 он	4	-	-
4.	2020 он	3	-	-
Нийт		10	2	-

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага оноож буй эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шийдвэрт давж заалдах гомдол гаргасан тохиолдол зөвхөн 2018 онд бүртгэгдсэн бөгөөд давж заалдах шатны шүүхэд гаргасан эхний гомдлыг шүүх ялын хэмжээнд өөрчлөлт оруулан хэвээр үлдээсэн бол, хоёр дахь хэргийг өөр шүүх бүрэлдэхүүнээр дахин хэлэлцүүлэхээр анхан шатны шүүх рүү буцаасан байна.

Дээрх үйлдэгдсэн гэмт хэргийн эзлэх хувийг гэмт хэргийн төрлөөр нь авч үзвэл:

График 1.

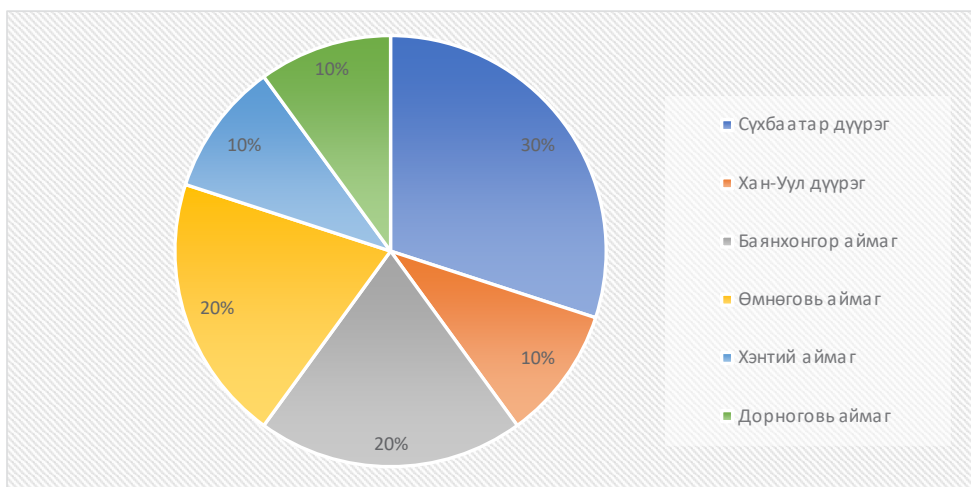
36 Монгол Улсын шүүхийн шийдвэрийн цахим сан <https://shuukh.mn/> -аас шүүж үзэв.

Графикаас харахад:

- 18.7 дугаар зүйл буюу “Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах”, 27.9 дугаар зүйл буюу “Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих” гэмт хэрэгт тус тус 1 хэрэг;
- 22.5 дугаар зүйл “Хахууль өгөх”, 24.3 дугаар зүйл буюу “Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах” гэмт хэрэгт тус тус 2 хэрэг;
- 24.2 дугаар зүйл буюу “Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах олборлох” гэмт хэрэгт холбогдох 3 хэргийг хянан хэлэлцсэн.

Хуулийн этгээдэд холбогдох шүүхээр шийдвэрлэгдсэн нийт хэргийн тавны хоёрыг Улаанбаатар хотод, үлдсэн хэргийг аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх хянан хэлэлцсэн байна.

График 2.

Эдгээр шийдвэрийг он тус бүрээр задлан, зарим онцлог тохиолдлыг жишээ болгон авч шинжилж үзье.

Хүснэгт 4.

Д/д	Шийдвэрлэсэн шүүх	Зүйлчлэл	Анхан шатны шүүхийн шийдвэр	Давж заалдах шатны шүүхийн шийдвэр	Хяналтын шатны шүүхийн шийдвэр
2018 онд шийдвэрлэгдсэн гэмт хэргийн тухайд:					
1.	Сүхбаатар дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	22.5.3 Хахууль өгөх	- Үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах; - 120,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-	-

2.	Баянхонгор аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	24.2.3 Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	- Байгаль орчинд учруулсан хохирлыг төлж барагдуулах; - Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 1 жилийн хугацаагаар хасах; - 20,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	- Байгаль орчинд учруулсан хохирлыг төлж барагдуулах шийдвэрийг хүчингүй болгож; - Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 1 жилийн хугацаагаар хасах; - Торгуулийн хэмжээг бууруулж 10,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-
3.	Өмнөговь аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	24.2.3 Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	- 1.10.1 Эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлсөн.	- Өөр шүүх бүрэлдэхүүнээр дахин хэлэлцүүлэхээр буцааж шийдвэрлэсэн	Анхан шатны шүүхийн шийтгэх тогтоолыг бүхэлд нь хүчингүй болгон, давж заалдах шатны шүүхийн магадлалыг хэвээр үлдээж шийдвэрлэсэн.
2019 онд шийдвэрлэгдсэн гэмт хэргийн тухайд:					
4.	Баянхонгор аймаг дахь Сум дундын Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	24.2.3 Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	Хуулийн этгээдэд: - Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 1 жилийн хугацаагаар хасах; - 20,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн. Хувь хүнд: - Хорих ял оногдуулахгүйгээр тэнсэж, үүрэг хүлээлгэх албадлагын арга хэмээ авсан.	-	-
5.	Сүхбаатар дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүх	24.3.3 Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах	34.19.1.1 Хэргийг хэрэгсэхгүй болгон шийдвэрлэсэн.	-	-
6.	Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сум дахь Сум дундын шүүхийн эрүүгийн хэргийн шүүх	24.3.3 Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах	- Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 1 жилийн хугацаагаар хасах; - 50,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-	-
7.	Өмнөговь аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	27.9.2 Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих	- 10,000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-	-

2020 онд шийдвэрлэгдсэн гэмт хэргийн тухайд:					
8.	Дорноговь аймгийн Замын-Үүд сум дахь Сум дундын Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	27.9.2 Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих	- 34.19.1.1 Хэргийг хэрэгсэхгүй болгож; - Иргэнд учирсан хохирлыг барагдуулахаар шийдвэрлэсэн.	-	-
9.	Сүхбаатар дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх	22.5.3 Хахууль өгөх	- Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 3 жилийн хугацаагаар хасах; - 125.000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-	-
10.	Хан-Уул дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүх	18.7.4 Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах	- Үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 2 жилийн хугацаагаар хасах; - 120.000 нэгжээр торгохоор шийдвэрлэсэн.	-	-

Шийдвэрийн онцлог: Анхан болон давж заалдах шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн бөгөөд оноосон хариуцлагыг хөнгөрүүлж, байгаль, орчинд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх шийдвэрийг хүчингүй болгосон.

Тохиолдол 1. Баянхонгор аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 3.2 дугаар зүйлийн 2, 9.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг журамлан мөн хуулийн тусгай ангийн 24.2 дугаар зүйлийн 3-д зааснаар “О” ХХК-нд холбогдох хэргийг 2018 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр хянан шийдвэрлэсэн байна.³⁷

“О” ХХК-ийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтан “С” нь Ашигт малтмалын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3-т заасан “Бичил уурхайгаар ашигт малтмал олборлохоос бусад тохиолдолд тусгай зөвшөөрөлгүйгээр ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглахыг хориглоно” гэснийг зөрчиж тусгай зөвшөөрөлгүйгээр хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах олборлох гэмт хэрэг үйлдсэний улмаас байгаль орчинд хохирол учруулсан тул “О” ХХК-нд ял оногдуулж, байгаль орчинд учирсан хохирол болон хуулийн этгээдэд хүлээлгэсэн торгуулийн ялыг уг гэмт хэргийн гүйцэтгэгч шүүгдэгч “С” төлж барагдуулахаар шийдвэрлэсэн байна. Үүнээс үзэхэд хуулийн этгээдийг хувь хүнтэй адилтган үзэж шийдвэрлэсэн нь харагдаж байна.

“О” ХХК-ийг гэмт хэрэг үйлдэгдсэн нөхцөл байдал, гэмт хэргийн шинж, хохирол, хор уршгийн хэмжээг харгалзан Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 3.2 дугаар зүйлийн 2, 9.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг журамлан мөн хуулийн тусгай ангийн 24.2 дугаар зүйлийн 3-т зааснаар шүүгдэгч хуулийн этгээд “О” ХХК-ийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах газрын хэвлийн нөхөн сэргээлт, эвдэрсэн газрын техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх эрхийг нэг /1/ жилийн хугацаагаар хасаж, 20,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн байна.

37 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/30393/view>

Түүнчлэн 2019 оны 1 дүгээр сарын 8-ны өдрийн Баянхонгор аймгийн Эрүү, Иргэний давж заалдах шатны шүүх “С” болон түүний хуулийн этгээд “О” ХХК-нд холбогдох хэргийг шүүгдэгчийн гаргасан давж заалдах гомдлын дагуу хянан хэлэлцсэн.³⁸ Шүүх “С” болон түүний хуулийн этгээд “О” ХХК-нд оногдуулсан торгох ялын хэмжээг Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 2.8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг журамлан өөрчлөлт оруулж, эрүүгийн хариуцлага оногдуулахдаа гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хэр хэмжээ, гэм буруугийн хэлбэрийг харгалзан Эрүүгийн хуулийн 2.8 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг журамлан мөн хуулийн тусгай ангийн 24.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар 10,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгохоор өөрчлөлт оруулан шийдвэрлэсэн. Тус давж заалдах шатны магадлал нь байгаль, орчинд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх шийдвэрийг хүчингүй болгосон төдийгүй оноосон ялын хэмжээг нэг дахин багасгаж, эрүүгийн хариуцлагыг хөнгөрүүлж шийдвэрлэсэн.

Шийдвэрийн онцлог: Өнөөдрийн байдлаар 3 шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн ганц хэрэг.

Тохиолдол 2. Өмнөговь аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүх нь цэцэрлэгжүүлэлт, гадаад худалдаа, барилгын засвар, засал чимэглэл, фермерийн аж ахуй, газар тариалан, геологийн тойм судалгаа хийх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг “Э” ХХК-нд холбогдох хэргийг 2018 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр хянан хэлэлцсэн.³⁹

Хуулийн этгээд “Э” ХХК нь 2014 оны 2 дугаар сарын 24-ний өдрийн 01 дугаартай шийдвэрийн дагуу үүсгэн байгуулагдсан. “Э” ХХК ашиг олохын төлөө нөхөн сэргээлт хийх нэрийдлээр 2017 оны 9 дүгээр сард тусгай зөвшөөрөлгүйгээр ашигт малтмалын эрэл хайгуул, олборлолт, боловсруулалт явуулсны улмаас байгаль орчинд хохирол учруулсан гэмт хэрэгт холбогдож, гэм буруутайд тооцогдсон байна.

Гэмт хэргийн улмаас газрын хэвлийд учирсан хохирлыг шүүгдэгч “Э” ХХК-ийн захирал М, менежер Г нар төлж барагдуулсан байх тул төлөх төлбөргүй гэж үзэж, Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 1.10 дугаар зүйлийн 1-д зааснаар хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан тул “Э” ХХК-г эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлж шийдвэрлэсэн байна.

Харин 2019 оны 1 дүгээр сарын 23-ны өдрийн Өмнөговь аймгийн Эрүү, Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх прокурорын бичсэн эсэргүүцлийн дагуу тус хэргийг дахин хэлэлцэж, шүүхээс хэргийн бүх ажиллагаа, шийдвэрийг бүхэлд нь хянаж, “Э” ХХК-ийн захирал М, менежер Г нарыг “Э” ХХК-ийн нэрийн өмнөөс, тус компанийн ашиг сонирхлын төлөө нөхөн сэргээлт хийх нэрийдлээр тусгай зөвшөөрөлгүйгээр ашигт малтмалын эрэл хайгуул, олборлолт, боловсруулалт явуулсан гэж яллах дүгнэлт үйлдсэн нь тэдний үйлдэлд хууль зүйн дүгнэлтийг зөв хийсэн эсэх, нотлох баримтуудыг үнэлж шалгасан эсэхэд эргэлзээ төрүүлж байгаа тул М, Г нар болон “Э” ХХК-нд холбогдох хэргийг өөр шүүх бүрэлдэхүүнээр дахин хэлэлцүүлэхээр буцааж шийдвэрлэсэн байна.⁴⁰

38 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruudavah/7194/view>

39 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruuanhan/27256/view>

40 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruudavah/6965/view>

2019 оны 4 дүгээр сарын 5-ны өдрийн Улсын дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхим М, Г нарт холбогдох эрүүгийн хэргийг шүүгдэгчдийн өмгөөлөгчдөөс гаргасан гомдлыг үндэслэн хэргийг хянан хэлэлцэж анхан шатны шүүхийн шийтгэх тогтоолыг бүхэлд нь хүчингүй болгон, давж заалдах шатны шүүхийн магадлалыг хэвээр үлдээж шийдвэрлэсэн байна.⁴¹

Шийдвэрийн онцлог: Давхар хариуцлагын зарчмыг баримтлан шийдвэрлэсэн. Өөрөөр хэлбэл, хуулийн этгээд болон түүнийг төлөөлөх эрх бүхий этгээдэд хоёуланд нь хариуцлага тооцохоор шийдвэрлэсэн.

Тохиолдол 3. Баянхонгор аймаг дахь Сум дундын Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүх Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 3.2 дугаар зүйлийн 2, 5.7 дугаар зүйлийн 1, 9.4 дүгээр зүйлийн 1-т заасныг журамлан, мөн хуулийн тусгай ангийн 24.2 дугаар зүйлийн 3-т заасныг үндэслэн “С” ХХК холбогдох хэргийг 2019 оны 3 дугаар сарын 25-ны өдөр хянан хэлэлцсэн.⁴²

Газрын хэвлийн нөхөн сэргээлт, эвдэрсэн газрын техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг “С” ХХК үйл ажиллагаа явуулахдаа хууль бусаар ашигт малтмал олборлож, байгаль орчинд хохирол учруулсан. “С” ХХК-нд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2017 оны 6 дугаар сарын 6-ны өдрийн № А/157 тоот тушаалаар газрын хэвлий нөхөн сэргээлт, эвдэрсэн газрын техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах эрхийг гурван жилийн хугацаагаар олгосон байна. “С” ХХК-ийн нэрийн өмнөөс түүний хууль ёсны төлөөлөгч болох “Э” нь хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, хуулийн этгээдийн сонирхлын төлөө хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах олборлох гэмт үйлдсэн нь хэрэгт цугларсан нотлох баримтаар тогтоогдсон тул шүүхээс “С” ХХК-нд Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 3.2 дугаар зүйлийн 2, 5.7 дугаар зүйлийн 1, 9.4 дүгээр зүйлийн 1-т заасныг журамлан мөн хуулийн тусгай ангийн 24.2 дугаар зүйлийн 3-т заасныг үндэслэн тусгай зөвшөөрөлтэй үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 01 жилийн хугацаагаар хасаж, хорин мянган /20,000/ нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн байна.

Мөн шүүх “С” ХХК-нд эрүүгийн хариуцлага оноосон төдийгүй, түүний хууль ёсны төлөөлөгч “Э”-д давхар хариуцлагын зарчмыг баримтлан тэнсэн харгалзах албадлагын арга хэмжээ хэрэглэхээр шийдвэрлэсэн. Өөрөөр хэлбэл, шүүгдэгч “Э”-г шүүгч тусгай зөвшөөрөлгүйгээр хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох гэмт хэрэг үйлдсэн, мөн “С” ХХК-ийг тусгай зөвшөөрөлгүйгээр хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тус тус тооцсон байна.

Шийдвэрийн онцлог: Өнөөдрийн байдлаар гадаадын хуулийн этгээдэд хариуцлага тооцохоор шийдвэрлэсэн ганц хэрэг.

Тохиолдол 4. Хэнтий аймгийн Бор-Өндөр сум дахь Сум дундын шүүхийн эрүүгийн хэргийн шүүх Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт холбогдуулан төмрийн хүдрийг баяжуулах, экспортлох, машин тоног, төхөөрөмж суурилуулалт, холбогдох засвар үйлчилгээ эрхлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг “Ж” ХХК-нд холбогдох хэргийг 2019 оны 06 сарын 27-ны өдөр хянан шийдвэрлэсэн.⁴³

41 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruuhyanal/1562/view>

42 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/30365/view>

43 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/33538/view>

БНХАУ-ын иргэн “Л”-ийн шүүхийн хэлэлцүүлэгт өгсөн мэдүүлэг, хавтаст хэрэгт авагдсан нотлох баримтуудаар шүүгдэгч “Ж” ХХК-ийн хууль ёсны төлөөлөгч болох нь тогтоогдсон бөгөөд Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бусаар хадгалсан гэмт хэргийг үйлдсэн хэрэгт холбогдсон.

Шүүгдэгч “Ж” ХХК нь хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, түүнийг төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн үйлдлээр, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө төмрийн хүдэр баяжуулан экспортлох үйл ажиллагаа явуулах явцдаа мөнгөн усны хлоридын давс хэмээх хорт бодисыг хадгалж байсан нь нотлогдсон тул Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар шүүгдэгч “Ж” ХХК-ийг төмрийн хүдэр баяжуулах үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 1 жилийн хугацаагаар хасаж, 50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн. Гэвч хуулийн этгээдийн хууль ёсны төлөөлөгч болох хувь хүнд хариуцлага хүлээлгээгүй шийдвэрлэсэн байна. Шүүхээр шийдвэрлэсэн энэхүү гэмт хэрэг нь гадаадын 100 хувийн хувьцаа эзэмшигчтэй хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн анхны шийдвэр болсон.

Шийдвэрийн онцлог: Хувь хүний үйлдсэн зам тээврийн ослын гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн гэмт хэрэгтэй хамтад нь шийдвэрлэсэн.

Тохиолдол 5. Өмнөговь аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэгт холбогдуулан “Д” ХХК-нд холбогдох хэргийн 2019 оны 8 дугаар сарын 30-ны өдөр хянан шийдвэрлэсэн байна.⁴⁴

Шүүгдэгч “Д” ХХК нь Өмнөговь аймгийн Даланзадгад сумын төвөөс Баяндалай сум руу явах чиглэлийн засмал замын засварын ажил гүйцэтгэхдээ хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө авто зам засварын аюулгүй байдлын журам зөрчсөний улмаас хүний амь нас хохироосон гэмт хэрэгт холбогдсон.

Шүүх хуралдаанаар “Д” ХХК нь Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль, Замын хөдөлгөөний дүрэмд заасны дагуу замын тэмдэг тэмдэглэлийг стандартад заасны дагуу хэрэглээгүйн улмаас жолооч “У” нь согтууруулах ундааны зүйл хэрэглэсэн үедээ автомашиныг жолоодож явахдаа зам тээврийн осол гаргасан. Уг ослын улмаас тухайн тээврийн хэрэгслээр зорчиж явсан “М”, “Л”, “У” нарын эрүүл мэндэд хүндэвтэр хохирол учирч, 14 хоногтой нярай “Б”-ын амь нас хохирсон нь тогтоогдсон байна.

Шүүгдэгч “Д” ХХК-д, гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол нөхөн төлсөн байдлыг нь харгалзан Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар 10,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн байна. Түүнчлэн иргэн “Л”-д учруулсан эрүүл мэндийн хохирлыг төлүүлэхээр шийдвэрлэсэн.

Тус шүүхийн шийдвэрээр хуулийн этгээдийн хэргийг зам тээврийн осол гаргасан жолоочийн хэрэгтэй хамт шийдвэрлэсэн нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 20.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу “Хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь тухайн хуулийн этгээдийг төлөөлөх албан тушаалтны, эсхүл хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдэл хийсэн хүний хэргийг

44 Мөн тэнд, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/34295/view>

хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамт явагдана” гэх хэсгийг зөрчиж байна. Иймд согтуугаар жолоо барьж зам тээврийн осол гаргасан “У”-ийн гэмт хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага оногдуулсан тус хэргээс салангид явах нь зүйтэй.⁴⁵

Тохиолдол 6. Дорноговь аймгийн Замын-Үүд сум дахь Сум дундын Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх хатуу хучилттай зам барих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг “Б” ХХК-нд холбогдох хэргийг 2020 оны 1 дүгээр 9-ний өдөр хянан шийдвэрлэсэн.⁴⁶

“Б” ХХК нь 2017 оны 09 дүгээр 09-ний өдөр Дорноговь аймгийн Эрдэнэ сумын нутаг дэвсгэрт авто замын байгууламжийн засварын ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ Монгол Улсын Замын хөдөлгөөний дүрмийн 27.4 дүгээр хэсгийн А дахь заалтыг зөрчсөний улмаас тээврийн хэрэгсэл жолоодож явсан “А” нь зам тээврийн осол гаргаж, иргэн “Н”-ын эрүүл мэндэд хүнд хохирол учруулсан гэмт хэрэгт холбогдсон.

Шүүх хуралдаанаар шүүгдэгч “Б” ХХК, түүний төлөөлөгч “Б” нар нь зам засварын ажил хийхдээ мөрдлөг болгон ажиллах Зам, тээвэр, барилга, хот байгуулалтын сайдын 2011 оны 08 дугаар сарын 09-ны өдрийн 216 дугаар тушаал, түүний хавсралтад зааснаар ажил, үүргээ гүйцэтгээгүй, техникийн шаардлага, стандарт нормыг зөрчсөн гэх нөхцөл байдал хэрэгт тогтоогдохгүй байгаа тул прокуророос Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэгт холбогдуулан яллах дүгнэлт үйлдэж ирүүлсэн шүүгдэгч “Б” ХХК-д холбогдох хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн байна. Гэсэн хэдий ч зам тээврийн осолд орсны улмаас эрүүл мэндэд нь хүнд хохирол учирсан иргэн “Н”-нд Иргэний хуулийн 497 дугаар зүйлийн 497.1, 498 дугаар зүйлийн 498.1-д зааснаар “Б” ХХК-ийн төлөөлөгч “Б”-ээс 5,295,500 төгрөгийг гаргуулахаар шийдвэрлэсэн байна. Энэ хэргийг шийдвэрлэхдээ Тохиолдол.5-тай адил зарчмаар шийдвэрлэсэн. Өөрөөр хэлбэл, тус хэргийг хянан шийдвэрлэхэд мөн адил зам тээврийн осол гаргасан жолоочийн хэргийг давхар шийдвэрлэсэн байгаа нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 20.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийг зөрчсөн үйлдэл болж байна. Иймд цаашид хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хуулийн этгээдийг төлөөлөх албан тушаалтны, эсхүл хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдэл хийсэн хүний хэргийг хянан шийдвэрлэх практик тогтоох, эсхүл гэмт хэрэгтэй холбоотой хувь хүний үйлдэлтэй хамт явагдах эсэхийг хуульчлах шаардлагатай.

Дээрх байдлаас дүгнэхэд, Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээс үндсэн торгох ялаас гадна эрх хасах албадлагын арга хэмжээг хэрэглэн шийдвэрлэсэн шийдвэр 60%-ийг эзэлж байна. Шүүхээр шийдвэрлэсэн нийт 10 хэргээс 2018 оны 2 хэрэгт давж заалдах шатны шүүхэд гомдол гарган хэлэлцүүлсэн. Мөн шийдвэрлэсэн хэргээс 40% нь Улаанбаатар хотод, үлдсэн хэргийг сум дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх хянан хэлэлцсэн байна.

Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх 2018-2019 оны хооронд 1 жилийн хугацаагаар эрх хасах албадлагын арга хэмжээг нэмэгдэл ял болгон оноож байсан бол 2020 онд 22.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт холбогдох гэмт хэрэгт 3, 18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт холбогдох гэмт хэрэгт 2 жилийн хугацаагаар эрх хасах албадлагын арга хэмжээг оноож шийдвэрлэсэн байна.

45 Б.Одонгэрэл, “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он, 113 дахь тал.

46 Монгол Улсын шүүхийн шийдвэрийн цахим сан, <http://new.shuukh.mn/eruanhan/41810/view>

Түүнчлэн торгох эрүүгийн хариуцлага оноосон нийт шийдвэрээс 10,000-20,000 нэгжээр торгосон 3; 50,000 нэгжээр торгосон 1; 120,000 нэгжээс дээш хэмжээгээр торгосон 3 хэрэг байна. Мөн жил бүр 1 хэрэг буюу гурван жилийн хугацаанд нийт 3 хэргийг хэрэгсэхгүй болгон шийдвэрлэжээ.

Дээрх шийдвэрүүдээс давхар хариуцлага оногдуулах зарчмын хүрээнд хуулийн этгээд болон түүнийг төлөөлөх эрх бүхий этгээдэд хоёуланд нь хариуцлага хүлээлгэсэн нэг хэрэг байгаагаас харахад гэмт хэргийн субъект хувь хүн байна гэсэн чиг хандлагаасаа одоо болтол салж чадахгүй байгаатай холбоотой байж болох юм.

Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр 2017-2021 оны хооронд шийдвэрлэсэн нийт хэргийн 30%-д шүүх хуулийн этгээдэд холбогдох хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд бусад этгээдийн гэм буруугийн талаар давхар хэлэлцсэн. Ийнхүү шүүх бусад этгээдийн гэм буруугийн асуудлыг шийдвэрлэхдээ хуулийн этгээдэд холбогдох хэргийг давхар шийдвэрлэсэн нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийг буруу хэрэглэж буй практик тогтоох магадлалтай гэж үзэж байна.

2.2. Асуулгын анкетад хийсэн анализ

Дээрх шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээнээс гадна энэхүү бүлгийн дараах хэсэгт улсын хэмжээнд эрүүгийн хэргийн шүүгчээр ажиллаж буй 3 шатны шүүхийн шүүгчдээс хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж буй зохицуулалтын хүрээнд асуулгын судалгаа авахад дараах үр дүн гарч байна.⁴⁷

Асуулгад эрүүгийн хэргийн нийт 104 шүүгч, үүнээс анхан шатны шүүхийн шүүгч 76, давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч 27, хяналтын шатны шүүхийн шүүгч 1 хамрагдсан.

Судалгаанд хамрагдсан шүүгчдийн 73 хувь нь хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй, 25 хувь нь зарим талаараа зөв, 2 хувь нь хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь буруу гэж үзсэн бөгөөд Эрүүгийн хуулийн өнөөгийн зохицуулалтаар хуулийн этгээдийн үйлдэж буй гэмт хэргийг бууруулж чадна гэж 51 шүүгч буюу 49 орчим хувь нь үзсэн байна. Харин энэхүү зохицуулалтын үйлчлэлийн үр дүнгийн талаар 39 шүүгч буюу 36 орчим хувь нь сайн хэлж мэдэхгүй байна, 15 шүүгч буюу 14 хувь нь гэмт хэргийн тоог бууруулж чадахгүй гэж хариулжээ.

Түүнчлэн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуульд тусгагдсан хариуцлагын арга хэмжээний талаар шүүгчид дараах хариултыг ирүүлсэн.⁴⁸ Үүнд:

Хүснэгт 7.

Д/д	Хариуцлагын арга хэмжээ	Санал өгсөн шүүгчид	Санал өгсөн шүүгчдийн эзлэх хувь (%)
1.	Хариуцлагын төрөл болж байна	23	22
2.	Хариуцлагын төрөл цөөн байна	11	10
3.	Торгуулийн хэмжээ бага байна	21	20
4.	Торгуулийн хэмжээ өндөр байна	4	4
5.	Тодорхой санал байхгүй	32	31
6.	Бусад /шийдвэрлэгдсэн хэрэг цөөн буюу практик байхгүй учир одоогоор сайн хэлж мэдэхгүй байх г.м/	13	13

47 Асуулгын анкетын дэлгэрэнгүйг хавсралт 3-аас дэлгэрэнгүй үзнэ үү.

48 Тухайн асуулгад нийт 104 шүүгч хариулсан бөгөөд тодорхой санал өгсөн 59, тухайн хэрэг маргааныг шийдвэрлэж байгаагүй тул мэдэхгүй байна гэсэн 13, саналгүй гэж 32 шүүгч тус тус хариулжээ.

Өнөөгийн мөрдөгдөж байгаа зохицуулалтад өөр ямар төрлийн гэмт хэргийг хамруулах шаардлагатай талаарх асуулгад ирүүлсэн хариултыг багцлан харуулбал:⁴⁹

- Эдийн засгийн болон шашны хамаарал бүхий хуулийн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэгт;
- Хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа нь байгаль орчинд хор хохирол учруулсан болон бусдын эрүүл мэнд, амь нас, улс орны тусгаар тогтнолын эсрэг чиглэсэн гэмт хэрэгт;
- Нийгмийн хор аюул ихтэй гэмт хэрэгт;
- Төрийн эрх бүхий албан тушаалтнуудын хамааралтай гэмт хэрэгт;
- Төрийн бус байгууллага байгуулж иргэд, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтныг сүрдүүлж, шантаажилдаг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцох;
- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал болон нийгмийн халамжийн үйлчилгээтэй холбоотой нийтийн ашиг сонирхлын эсрэг чиглэсэн гэмт хэрэгт;
- Хууль бус бүх үйлдэлд хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй гэсэн байна.

Харин хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхэд тулгамдаж буй асуудлын талаар шүүгчдээс ирүүлсэн саналыг нэгтгэвэл:⁵⁰

- Гэмт хэрэг үйлдсэн субъектийг тодруулахад хүндрэлтэй. Дурын хүн компани, хуулийн этгээд байгуулах эрх нээлттэй бөгөөд байгаль орчны эсрэг гэмт хэргийн тухайд хувь хүнийхээ хувьд гэмт хэрэг үйлдсэн үү, хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс гэмт хэрэг үйлдсэн үү гэдгийг тогтооход хүндрэл учирна. Тухайлбал, ашиглаж байгаа бүх техник хэрэгсэл нь түрээсийнх бөгөөд хуулийн этгээд нь ганцхан захирлаас өөр ажилтан байхгүй байх тохиолдол олон байдаг;
- Аль болох шалгалтын хүрээг хувь хүнд бус хуулийн этгээдийн үйл ажиллагаа руу чиглүүлж мөрдөн шалгах;
- Эрх хасах нэмэгдэл ял үр дүнгүй байна, учир нь хуулийн этгээдийн захирал ял аваад дараа нь захирал солигдоод үйл ажиллагаа нь хэвээрээ явагдаж байдаг;
- Мөрдөн шалгах ажиллагааг хангалттай хийхгүй байна;
- Торгох ялын хэмжээг сонгох боломж хязгаарлагдмал байгаа нь ял шийтгэл үйлдсэн гэмт хэрэгт нь тохирсон байх зарчмыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй байна;
- Албан тушаалтны нөлөөлөл их байж болзошгүй;
- Эрүүгийн хуулийн зохицуулалт буруу байна. Зүйл ангийн 3 ба 4 дэх хэсэг дээр нь хуулийн этгээдтэй холбоотой заалтыг хуульчилсан ба торгох ялтай байдаг. Гэтэл зүйл ангийн 1 ба 2 дахь хэсэгт хорих ял тусгагдсан;
- Нэг гишүүнтэй хуулийн этгээдийн хувьд ялыг хэрэглэхэд эрүүгийн эрх зүйн онол зөрчилддөг;
- Туршлага дутагдалтай байна;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд өөрийн ашиг сонирхолд хуулийн этгээдийг

49 Тухайн асуулгад нийт 72 шүүгч хариулсан бөгөөд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхэд нэмэлт эрх зүйн зохицуулалт шаардлагатай гэж 46 шүүгч санал өгчээ.

50 Тухайн асуулгад нийт 67 шүүгч хариулсан бөгөөд тодорхой санал өгсөн 45, тухайн хэрэг маргааныг шийдвэрлэж байгаагүй тул мэдэхгүй байна гэсэн 5, саналгүй гэж 17 шүүгч тус тус хариулжээ.

- ашигласан уу, эсвэл яг хуулийн этгээдийн төлөө юу гэдгийг ялгаж салгахад бэрх;
- Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс үйлдэгдсэн хэргийг хувь хүн үйлдсэн гэх байдлаар бүрдүүлж байна;
 - Хууль хяналтын байгууллагуудыг нэгдсэн ойлголттой болгох, тэдний үйл ажиллагааг сайжруулах;
 - Эрүүгийн хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэглэх, түүнд тавих прокурорын хяналтыг сайжруулах;
 - Тамга, гэрчилгээнээс өөр зүйлгүй гүйцэтгэх захирал байгаа нь хүндрэлтэй. Тухайлбал, Олон улсын тээвэр хийх тусгай зөвшөөрөлтэй компаниуд Өмнөговь аймагт олон байна. Тэдгээр компаниуд нь эрүүгийн хариуцлага хүлээх гэмт хэрэгт холбогдоогүй, тухайн компанийн нэр дээр эзэмшил бүртгэлтэй тээврийн хэрэгслийн жолооч нь авто ослын гэмт хэрэг үйлдэхэд иргэний хариуцагч, нэхэмжлэгчээр оролцдог. Гэтэл тусгай зөвшөөрлийг гадаадын компанид олгодоггүй тул монгол хүн компани байгуулж, ихэнх тээврийн хэрэгсэл нь хятад иргэнийх байдаг. Хохирол гаргуулах болоход нөгөө хятад иргэн нь хэн болох нь мэдэгддэггүй. Жолооч нар нь хятад хөтөчөөс тээврийн хэрэгслээ хүлээж авсан гэдэг.

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш 3 жил гаруй хугацаа өнгөрсөн хэдий ч шүүхээр хуулийн этгээдтэй холбоотой хэрэг маргаан маш цөөн шийдвэрлэгдсэн байгаа шалтгаан нөхцөлийн талаар шүүгчдээс ирүүлсэн хариултыг багцлан үзвэл:⁵¹

Хүснэгт 8.

Д/д	Тулгамдаж буй асуудлууд	Санал өгсөн шүүгчид	Санал өгсөн шүүгчдийн эзлэх хувь (%)
1.	Хуулийг нэг мөр ойлгож, хэрэглэж чадахгүй байна	11	11
2.	Эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүй байна	14	13
3.	Хэрэг илрүүлэлт муу, шалгахгүй байна	27	26
4.	Прокурор хяналт сайн тавихгүй байна	4	4
5.	Гэмт хэргийн гаралт цөөн байгаа нь урьдчилан сэргийлэх ажил сайн байгаагийн илрэл	2	2
6.	Өмнө нь ийм төрлийн хариуцлага хүлээлгэж байсан практик байхгүй учраас сайн хэлж мэдэхгүй байна	16	16
7.	Бусад	15	14
8.	Хариулт өгөөгүй	15	14

Шүүгчид энэхүү зохицуулалтыг цаашид боловсронгуй болгох талаар дараах саналыг ирүүлсэн. Үүнд:

- Энэ талаарх сургалтын хүрээг өргөжүүлж, ойлголтыг биелэгдэх хэмжээнд хүргэх;
- Өөрийн оронд тохирсон хариуцлагыг бий болгох, энэ талаар шүүгч нарт сургалт явуулж, тэдгээрийн санал бодлыг тусгах;
- Ялын төрөл, хэмжээг уян хатан сонголттой болгох;
- Хуулийн этгээдийн төлөөлөгчийг зөв тодорхойлох;

51 Тухайн асуулагд нийт 104 шүүгч хариулсан бөгөөд тодорхой санал өгсөн 89, тухайн хэрэг маргааныг шийдвэрлэж байгаагүй тул мэдэхгүй байна гэсэн 10, саналгүй гэж 5 шүүгч тус тус хариулжээ.

- Тусгайлан мөрдөн шалгах албатай болох;
- Зохицуулалтыг тодорхой болгох. Тухайлбал, нэг гишүүнтэй хуулийн этгээдийн хувьд;
- Татан буулгахгүйгээр үүрэг хүлээлгэх албадлагын арга хэмжээ байж болно. Тухайлбал, өөрийн хөрөнгө зардлаар нийгмийн тустай зарим үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх г.м;
- Хуулийн этгээдэд ял оногдуулахаар заасан гэмт хэргийн шинжүүдийг нарийвчлан хуульчлах;
- Компанийн тухай хуульд хариуцлагыг дэлгэрэнгүй тусгах зэрэг саналыг ирүүлжээ.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ЭРҮҮГИЙН ХАРИУЦЛАГА ХҮЛЭЭЛГЭХ ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛ, ПРАКТИКТ ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

3.1. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх хэм хэмжээ

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.1 дүгээр зүйлд “Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зорилт нь гэмт хэргийг шуурхай, бүрэн илрүүлэх, гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг олж тогтоон шударгаар ял оногдуулах, гэм буруугүй хэнийг ч гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцохгүй байх, хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээхэд оршино” гэж заажээ. Мөн хуулийн 20 дугаар бүлэгт хуулийн этгээдэд холбогдох хэрэгт эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг хэрхэн явуулах талаарх зохицуулалтыг хуульчилж өгсөн байдаг.⁵²

Хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь тухайн хуулийн этгээдийг төлөөлөх албан тушаалтны, эсхүл хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдэл хийсэн хүний хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамт явагдана.⁵³

Хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг тухайн гэмт хэрэгт хүнийг эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татаж байгаагаас үл хамааран явуулж болно.

Хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд тухайн хуулийн этгээдийг дараах хүнээр төлөөлүүлж болохгүй:⁵⁴

- хуулийн этгээдийн эсрэг шүүх хуралдаанд гэрчээр оролцож байгаа бол;
- хуулийн этгээдийг төлөөлөх хүн нь тухайн хэргийн яллагдагч бол.

Хэрэв яллагдагчаар татагдсан хүнээс өөр төлөөлөх хүн байхгүй бол төлөөлүүлж болохоор зохицуулсан.

Хуулийн этгээдийг төлөөлөх хүн байхгүй бол тогтоосон хугацааны дотор өөр этгээдийг хууль ёсны төлөөлөгчөөр томилохыг шүүх, прокурор, мөрдөгч хуулийн этгээдэд бичгээр мэдэгдэнэ.

52 Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2017 он, №23

53 ЭХХШТХ-ийн 20.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг.

54 Мөн хуулийн 20.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг.

Тогтоосон хугацаанд хуулийн этгээд хууль ёсны төлөөлөгчөө томилоогүй бол шүүх, прокурор хууль ёсны төлөөлөгчийг томилж болно гэж заасан байдаг ба энэ тохиолдолд ямар эрх зүйн акт гаргах, энэ нь ямар дэс дараалалтай байх талаар дэлгэрэнгүй хуульчлаагүй байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад тухайн хуулийн этгээдийн улсын бүртгэл, зөвшөөрөл, тусгай зөвшөөрөл, тэдгээртэй адилтгах мэдээллийг өөрчлөхгүй байх, улсын бүртгэлээс хасахгүй байхыг шүүх, прокуророос холбогдох байгууллагад мэдэгдэнэ.

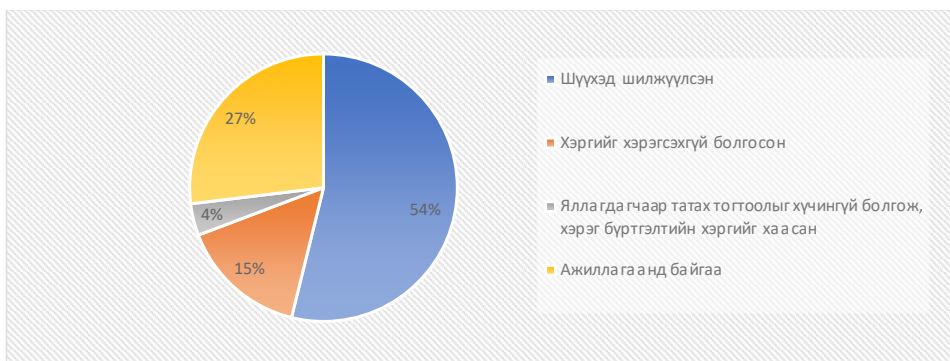
Түүнчлэн хуулийн этгээдийн хууль ёсны төлөөлөгч хуульд заасан яллагдагчийн эрх эдэлж, үүрэг хүлээхээр заасан байдаг боловч хуулийн этгээдийг яллагдагчаар тооцоход эрх үүргийг хэнд танилцуулах, хуулийн этгээдийн зохион байгуулалтын хэлбэрийг хэрхэн авч үзэх, хууль ёсны төлөөлөгчөөр томилогдсон этгээдийг эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоол үйлдэх эсэх зэргийг нарийвчлан зааж өгөөгүй байна.

Мөн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 7.1 дүгээр зүйлд “Энэ хуульд заасны дагуу эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоолтой танилцсан сэжигтнийг яллагдагч гэнэ” гэж заасан. Гэтэл Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу баривчлагдсан, эсхүл яллагдагчаар татах тогтоолтой танилцуулахаар дуудагдсан хүнийг сэжигтэн гэж үзэхээр хуульчилсан байдаг. Үүнээс хуулийн этгээдийг сэжигтэн гэж үзэх боломжгүй зохицуулалттай бөгөөд цаашлаад яллагдагчаар татах хууль зүйн зөрчилтэй нөхцөл байдал үүсээд байна.

3.2. Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хэрэг үүсгэж, яллагдагчаар татсан тогтоолд хийсэн дүн шинжилгээ

Эрүүгийн хууль болон Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль хэрэгжиж эхэлсэн 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс 2020 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд прокурорын байгууллагаас нийт 26 хэрэгт хуулийн этгээдэд эрүүгийн хэрэг үүсгэж, яллагдагчаар татсан байна. Үүнээс 14 хэргийг шүүхэд шилжүүлж, 4 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 1 хэргийн яллагдагчаар татах тогтоолыг хүчингүй болгож, хэрэг бүртгэлтийн хэргийг хааж, одоо ажиллагаанд 7 мөрдөн байцаалтын хэргийн үлдэгдэлтэй байна.⁵⁵

График 3.

55 Дүн шинжилгээний хүрээнд прокурорын байгууллагаас ирүүлсэн тоон мэдээлэлд үндэслэн гаргав.

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

Нийт 26 хэргийн 20 хэрэгт цагдаагийн байгууллага, 6 хэрэгт АТГ мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулжээ.

Яллагдагчаар татсан хэргүүдийн Эрүүгийн хуулийн зүйл заалтаар авч үзвэл,

Хүснэгт 9.

Д/д	Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг	Зүйл, заалт	Гэмт хэргийн тоо
2017 он			
1.	Хахууль өгөх	22.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	2
2018 он			
2.	Улсын хилээр барааг хууль бусаар нэвтрүүлэх	18.5 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг	1
3.	Хууль бусаар эм, биобэлдмэл, эмнэлгийн хэрэгсэл үйлдвэрлэх, импортлох, худалдах, түгээх	20.14 дүгээр зүйлийн 1, 2, 4 дэх хэсэг	1
4.	Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	24.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	3
5.	Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	24.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг	1
6.	Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	24.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	2
7.	Хууль бусаар мод бэлтгэх	24.6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	1
8.	Хууль бусаар мод бэлтгэх	24.6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
9.	Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих	27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	1
2019 он			
10.	Хүний эрүүл мэндэд хүндэвтэр хохирол болгоомжгүйгээр учруулах	11.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	1
11.	Хахууль өгөх	22.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
12.	Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	24.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
13.	Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах	24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
14.	Хууль бусаар мод бэлтгэх	24.6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
15.	Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих	27.9 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг	1
2020 он			
16.	Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах	18.7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	1
17.	Битүүмжилсэн, хураан авсан эд хөрөнгийг завших, үрэгдүүлэх	21.10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	1
18.	Хахууль өгөх	22.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
19.	Хууль бусаар ашигт малтмал хайх, ашиглах, олборлох	24.2 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
20.	Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах	24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1
2021 он			
21.	Хахууль өгөх	22.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	1
22.	Химийн хорт, аюултай бодисыг хууль бус эргэлтэд оруулах	24.3 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг	1

Дээрх эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татсан гэмт хэргүүдийн зарим буюу Эрүүгийн хуулийн 11.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 18.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 18.7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 20.14 дүгээр зүйлийн 1,2 дахь хэсгүүд, 24.2 дугаар

зүйлийн 1,2 дахь хэсэг, 22.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, 24.6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан зүйл ангиар хуулийн этгээдийг яллагдагчаар татах үндэслэлгүй байхад прокурор эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоол гаргаж байгаа нь Эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээг буруу хэрэглэсэн гэж дүгнэхэд хүргэж байна.

Мөн дээрх хэргүүдэд мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байгаа мөрдөгч нартай утсаар холбогдож хуулийн этгээд холбогдон шалгаж байгаа хэрэгт үүсч буй хүндрэл бэрхшээлүүдийн талаар тодруулахад:

Хуулийн этгээдийн талаар нэгдсэн сантай болох шаардлагатай байна, ингэснээр тухайн хуулийн этгээд нь өмнө нь татвар болон бусад төрийн байгууллагаас зөрчлийн болон холбогдох хууль тогтоомжоор арга хэмжээ авч байсан эсэхийг тодруулахад цаг алдалгүй шалгах боломжтой бүрдэнэ.

Зарим хуулийн этгээд олон хувьцаа эзэмшигчтэй байдгаас тухайн хувьцаа эзэмшигч нарыг бүгдийг иргэний хариуцагчаар татах ажиллагаа маш их цаг хугацааг авч байна, энэ асуудлыг хялбараар зохицуулах арга хэмжээ авах зэрэг санал хүсэлтийг дийлэнх нь хэлж байлаа.

Эрүүгийн хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ”, мөн хуулийн 9.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Энэ хуулийн тусгай ангид хуулийн этгээдэд ял оногдуулахаар заасан гэмт хэргийн шинжийг хуулийн этгээдийг төлөөлөх эрх бүхий албан тушаалтан дангаараа, эсхүл хамтран шийдвэр гаргаж, эсхүл хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө хийсэн үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр хангасан нь хуулийн этгээдэд ял оногдуулах үндэслэл болно” гэж тус тус заасан байдаг боловч нийт яллагдагчаар татагдсан 26 хэргээс 7 хэрэгт хуулийн этгээдийг яллагдагчаар татах үндэслэлгүй зүйл ангиар татаж байгаа нь мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж буй байгууллага, прокурорын байгууллагууд нь эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээг буруу хэрэглэж, нэгдсэн ойлголтгүй байгаа байдал ажиглагдаж байна.

ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн зохицуулалтыг 2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад бүрэн утгаар нь тусгаснаар Монгол Улсын эрүүгийн эрх зүйн салбарт томоохон шинэчлэл болсон.

Хууль зүйн хариуцлагыг өмнө нь зөвхөн иргэнд хүлээлгэх талаар ойлголт байсан бол дэлхий нийтээр хуулийн этгээдэд ч мөн эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй гэсэн хандлага төлөвшиж байгаа талаар эрдэмтдийн бүтээлд дурдсан бөгөөд эдгээр эрдэмтэд хууль зүйн хариуцлагыг хувь хүн, хуулийн этгээдийн аль алинд нь хүлээлгэх нь зүйтэй гэж үзсэн байна.

Хуулийн этгээд гэмт хэргийн субъект болох талаар улс орнууд 3 чиг хандлагыг баримталж байгаа бөгөөд манай улс 2015 онд анх удаа хуулийн этгээдэд холбогдох гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага тооцохоор хуульчилсан нь “хуулийн этгээдийг гэмт хэрэг үйлдэх чадвартай гэж бүрэн хүлээн зөвшөөрдөг” улс орны тоонд зүй ёсоор багтахад хүргэсэн юм.

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг 2015 онд хуульчлахдаа зарим алдаа, дутагдал гаргасныг 2017 онд хууль хэрэгжиж эхлэхээс өмнө засаж сайжруулсан. Тухайлбал, гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хэр хэмжээ, гэм буруугийн хэлбэрт тохирсон байх, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн байх, гэм буруутай хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын төрөл, хэмжээг тухайн цаг үеийн хуулиар тодорхойлох, давхар хариуцлагын тогтолцоог баримтлах, гадаадын болон дотоодын хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газар гэмт хэргийг үйлдсэн байх гэх мэт шинж, зарчмыг нарийвчлан тодорхой тусгасан.

Гэсэн хэдий ч 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хууль хэрэгжиж эхэлснээр Эрүүгийн хуулийн зарим зохицуулалт практикт хэрэгжүүлэхэд ойлгомжгүй, орхигдсон байсан нь тодорхой хэмжээгээр илэрсэн. Үүний нэг нь хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн гэмт хэргүүд буюу зөвхөн торгох ял оногдуулахаар заасан гэмт хэргүүдэд хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох асуудал байсан юм. Улмаар практикт үүссэн хүндрэлийг зохицуулахын тулд Эрүүгийн хуульд 2020 онд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, эдгээр гэмт хэрэгт хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолохоор зохицуулсан боловч мөн л ойлгомжгүй байдлыг үүсгэсэн гэж үзэж болохоор байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, Эрүүгийн хуулийн 1.10 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийг нэмж хуульчлахдаа “...тухайн зүйл, хэсэгт заасан гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацаатай адил байдлаар хөөн хэлэлцэх хугацааг тоолно...” гэж заасан. Гэтэл энэхүү заалтыг хэд хэдэн утгаар ойлгон хэрэглэж болохоор байна. Тухайлбал, тус хуулийн 18.7 дугаар зүйл гэхэд 4 хэсгээс бүрдэж байна. 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3-т заасан зохицуулалтуудад зорчих эрхийг хязгаарлах болон хорих ял оногдуулахаар заасан буюу хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолох боломжтой. Тэгвэл хуулийн этгээд 18.7 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт заасан гэмт хэргийг үйлдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээх боловч тухайн гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсгийг яг аль хэсгээр нь тоолох нь ойлгомжгүй. Өөрөөр хэлбэл, тухайн зүйл, хэсэгт гэдгийг 18.7 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 гэж 3 янзаар тайлбарлан ойлгож болохоор байна.

Нийгмийн хөгжлийг даган юмс үзэгдэл өөрчлөн шинэчлэгдэж байдаг төдийгүй хууль тогтоомжийн хувьд ч мөн адил өөрчлөлт, шинэчлэлийг хийж байх нь зүйн хэрэг юм. Энэ ч утгаараа аливаа хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хуулийн шинэчилсэн найруулга хийхдээ маш сайн судалгаатай хандах шаардлагатай. Хүн бүр хууль,

шүүхийн өмнө эрх тэгш байна. Гэтэл гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааг хэрхэн тоолох асуудал нь дээр дурдсанчлан эргэлзээтэй байдлыг бий болгож байгаа тохиолдолд хуулийг буруу хэрэглэх нөхцөл үүсч болзошгүй юм.

Шүүхээс хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн гэмт хэргийн статистик тоог харвал хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш 3 жил гаруй хугацаа өнгөрч байхад нийт 10 хэрэг шийдвэрлэгдсэн байна. Энэхүү үзүүлэлт нь харьцангуй бага тоо бөгөөд хэргийн шийдвэрлэлт яагаад ийм бага байгаа талаар практикт ажиллаж буй шүүгчдээс асуулга авахад шинэ төрлийн гэмт хэрэг учир хуульчдын хуулийн хэрэглээ, нэгдсэн ойлголт хангалтгүй, мөрдөн шалгах ажиллагаа дутмаг, прокурорын хяналт сул байж болох талаар дурдсан юм.

Харин шүүхээр шийдвэрлэгдсэн хэргүүдэд дүн шинжилгээ хийх явцад Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр 2017-2021 оны хооронд шийдвэрлэсэн нийт хэргийн 30%-д шүүх хуулийн этгээдэд холбогдох хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд бусад этгээдийн гэм буруугийн талаар давхар хэлэлцсэн байна. Тухайн шийдвэрлэсэн хэргүүдийн гуравны хоёр нь замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчсөний улмаас хүний эрүүл мэнд хохирсон гэмт хэрэг байсан бөгөөд шүүх бусад этгээдийн гэм буруугийн асуудал болон хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагыг давхар шийдвэрлэсэн нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийг буруу хэрэглэж буй практик тогтож болзошгүй харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 20.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг “Хуулийн этгээдэд холбогдох эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь тухайн хуулийн этгээдийг төлөөлөх албан тушаалтны, эсхүл хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдэл хийсэн хүний хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай хамт явагдана” гэж заасныг зөрчиж байна гэж үзэж болох юм.

Судалгааны ажлын хүрээнд, эрүүгийн хэргийн шүүгчдээр анкетын асуулга бөглүүлсэн бөгөөд нийт 65 шүүгч, эдгээрийн 45 нь анхан шатны шүүхийн шүүгч, 20 нь давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч хамрагдсан. Судалгаанд хамрагдсан шүүгчдийн дийлэнх нь урьд нь ийм төрлийн гэмт хэрэг шийдвэрлэж байгаагүй (практик тогтоогүй) тул тулгамдаж буй асуудал хийгээд цаашид эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох талаар тодорхой саналгүй байгаа нь харагдаж байсан юм. Гэхдээ шүүгчдээс энэхүү гэмт хэрэгтэй холбоотой Эрүүгийн хуулийн хэрэгжилтийн талаарх асуулга авахад шинээр хуульчлагдсан учраас хууль хэрэглээний асуудал нэгдсэн ойлголтод хүрч чадаагүй, хувь хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх хандлагаасаа салаагүй, мөрдөн шалгах ажиллагаа дутуу, прокурорын хяналт сул байгаагаар холбоотойгоор гэмт хэргийн илрүүлэлт хангалтгүй байна гэж үзжээ.

Түүнчлэн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 7.1 дүгээр зүйлд “Энэ хуульд заасны дагуу эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоолтой танилцсан сэжигтнийг яллагдагч гэнэ” гэж заасан, гэтэл Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу баривчлагдсан, эсхүл яллагдагчаар татах тогтоолтой танилцуулахаар дуудагдсан хүнийг сэжигтэн гэж үзэхээр хуульчилсан байгаа нь эрх зүйн алдаатай зохицуулалт гэж харахаар байна.

Мөн 2017 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс 2020 оны 12 сарын 31-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд прокурорын байгууллагаас эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татсан 26 хэрэг байгаагаас 7 хэрэгт хуулийн этгээдийг яллагдагчаар татах үндэслэлгүй зүйл ангиар татаж, 5 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн нь хуулийн этгээд холбогдсон гэмт хэргийг илрүүлэх, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах практик туршлага байхгүй, мөрдөгч, прокурорын мэдлэг чадвар хангалтгүй зэрэг байдалтай холбон үзэж болохоор байна.

Судалгаанд ашигласан тоо, баримт, мэдээллээс үзэхэд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд аль ч шатанд нэгдсэн ойлголт дутмаг, туршлага дутагдаж байна гэж үзэхэд хүрч байна.

Дээрх дүгнэлтэд үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

- Аливаа хууль батлахдаа, ялангуяа хуулийн шинэчилсэн найруулга хийхэд маш сайн судалгаатай хандах;
- Гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдийг татан буулгахгүйгээр үүрэг хүлээлгэх албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх. Тухайлбал, өөрийн хөрөнгө зардлаар нийгмийн тустай зарим үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх;
- Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд тусгасан яллагдагчийг тодорхойлсон хэм хэмжээнд өөрчлөлт оруулах;
- Ялын төрөл, хэмжээг уян хатан сонголттой болгох;
- Торгох ял оногдуулахаар заасан хэргүүдэд ялын хэмжээнээс хамааруулан хөөн хэлэлцэх хугацаа тоолдог байхаар хуульчлах. Өөрөөр хэлбэл, торгох ял оногдуулахаар заасан заалтуудад торгох ялын доод хэмжээг 10.000, дээд хэмжээг 400.000 хүртэл байхаар хуульчилсан байх тул хөөн хэлэлцэх хугацааг торгох ялын хэмжээнээс хамааруулан ялгамжтай тоолохоор хуульчлах. Тухайлбал, 10.000-100.000 нэгжтэй тэнцэх, 20.000-200.000 нэгжтэй тэнцэх, 120.000-400.000 нэгжтэй тэнцэх гэх мэтээр ялгамжтай байдлаар гэмт хэргийн хөөн хэлэлцэх хугацааг хэдий хугацаанд тоолох талаар зохицуулах;
- Олон хувьцаа эзэмшигчтэй хуулийн этгээдийн хувьд мөрдөн шалгах ажиллагааны шуурхай байдлыг хангах зорилгоор төлөөлөх этгээдийг тодорхойлох хуулийн хэм хэмжээг бий болгох асуудлыг судалж шийдвэрлэх:
- Хуулийн этгээдийн талаарх нэгдсэн санг мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж буй байгууллагад бий болгох асуудлыг судалж шийдвэрлэх;
- Хуулийн этгээд холбогдсон хэргийн онцлог, анхаарах асуудлын талаар сургалтыг хууль хяналтын байгууллагуудын албан хаагчдад сургалт явуулах, тэднийг нэгдсэн ойлголттой болгох;
- Шүүгч нарт хуулийн этгээдтэй холбоотой гэмт хэргийг шийдвэрлэхэд анхнаас нь зөв практик хэвшүүлэх тал дээр анхаарах;
- Мөрдөн шалгах ажиллагаа болон прокурорын хяналтыг сайжруулах талаар анхаарч, мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах арга зүйн зөвлөмж боловсруулах зэрэг болно.

НОМ ЗҮЙ

Хууль тогтоомж:

1. Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2002, №7;
2. Эрүүгийн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2016 он, №7.
3. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2017 он, №23.

Ном, сэтгүүл:

1. Б.Амарбаясгалан. Тойм лекц: Эрүүгийн эрх зүйн ерөнхий анги, тусгай анги, эрүүгийн процессын эрх зүй, эрүүгийн хууль тогтоомжийн хэрэглээ, УБ., 2019 он;
2. О.Амархүү, Эрх зүйн онолын арван таван сэдэв, УБ., 2008 он;
3. Д.Баярсайхан. Эрх зүйн онол, УБ., 2010 он;
4. Д.Баярсайхан. Хуулийн этгээдийн эрүүгийн хариуцлага, УБ., 2013 он;
5. Д.Баярсайхан. Хуулийн этгээдийн эрүүгийн хариуцлага: онолын үзэл баримтлал, чиг хандлага, Эрх зүй сэтгүүл, цуврал №3, 2013 он;
6. Г.Гантөмөр. Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын зарим асуудал, Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал, №2, 2002 он;
7. Б.Одонгэрэл. “Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага” хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүтээл, УБ., 2020 он;
8. С.Нарангэрэл. Монголын эрх зүйн англи, орос, латин хадмал эх толь бичиг, 4 дэх хэвлэл, УБ., 2015 он;
9. Ч.Нямсүрэн. Эрх зүйн ерөнхий онол, УБ., 2017 он;
10. Г.Халиунаа, Б.Ариунжаргал, Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааны асуудлыг хүний эрхийн үүднээс авч үзэх нь, Хууль дээдлэх ёс сэтгүүл, цуврал 71, 2019 он;
11. Г.Халиунаа, Б.Ариунжаргал, Эрүүгийн хууль дахь гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаа, түүнд оруулсан нэмэлт, Хууль дээдлэх ёс сэтгүүл, цуврал 77, 2020 он;
12. Эрүүгийн эрх зүйн шинэтгэл: хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх асуудал: олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, УБ., 2017 он.

Цахим хуудас:

1. www.legalinfo.mn- Эрх зүйн цахим систем;
2. http://criminalman.blogspot.com/2018/08/blog-post_30.html- Шинэ Эрүүгийн хуулийн үзэл баримтлал /анхных/;
3. www.shuukh.mn- Монгол Улсын шүүхийн шийдвэрийн цахим сан;
4. <http://mojha.gov.mn/images/files/huuliintusul/taniltsuulga-eruu-20161111.pdf>- Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн танилцуулга;
5. <https://www.mongolbank.mn/documents/cma/Мөнгө%20угаах%20-%20last.pdf>- Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хүрээнд 2017-2019 онд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ.

ХАВСРАЛТ 1

Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангид заасан хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтад оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт

Д/д	2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга	2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрий нэмэлт, өөрчлөлт
1.	1.3 дугаар зүйл.Шударга ёсны зарчим 1. Ял, албадлагын арга хэмжээ нь тухайн хувь хүн, хуулийн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэгт нь тохирсон байна. 4. Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хүнийг ялаас чөлөөлж, хуулийн этгээдэд ял оногдуулна.	1.3 дугаар зүйл.Шударга ёсны зарчим 1.Эрүүгийн хариуцлага нь тухайн хүн, хуулийн этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэг, гэмт хэргийн нийгмийн аюулын шинж чанар, хэр хэмжээ, гэм буруугийн хэлбэрт тохирсон байна. 4.Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн нь хуулийн этгээдийг эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.
Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх гэмт хэрэгтэй тэмцэх талаар Олон улсын санхүүгийн хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх байгууллага /цаашид “ФАТФ” гэх/-ын шинэчилсэн 40 зөвлөмжийн гуравдугаарт “хувь хүнд хариуцлага хүлээлгэсэн нь хуулийн этгээдийг хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй байх талаар хуульд тусгах шаардлагатай” тухай зөвлөмжийг 2017 онд өгсний дагуу Монгол Улс холбогдох хууль, тогтоомж, журмыг шинэчлэх шаардлагатай болсон.		
2.	1.5 дугаар зүйл.Эрүүгийн хууль Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлчлэх 4. Энэ хуульд заасан тохиолдолд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд энэ хуулиар ял оногдуулна.	1.5 дугаар зүйл.Эрүүгийн хууль Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйлчлэх 4.Энэ хуульд заасан тохиолдолд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд энэ хуулиар эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
4.	1.8 дугаар зүйл.Хууль үйлчлэх цаг хугацаа 1. Үйлдэл, эс үйлдэхгүйг гэмт хэрэгт тооцох ба оногдуулах ялын төрөл, хэмжээг тухайн гэмт хэргийг үйлдэх үед дагаж мөрдөж байсан хуулиар тодорхойлно.	1.8 дугаар зүйл.Хууль үйлчлэх цаг хугацаа 1.Үйлдэл, эс үйлдэхгүйг гэмт хэрэгт тооцох, гэм буруутай хүн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын төрөл, хэмжээг тухайн гэмт хэргийг үйлдэх үед дагаж мөрдөж байсан хуулиар тодорхойлно.
Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалд ““Эрүүгийн хариуцлага” гэх нэр томъёог хасаж, үүний оронд “ял, албадлагын арга хэмжээ” гэх эрүүгийн хариуцлагын хоёр бие даасан институцийг тус тусад нь тодорхойлсон нь нийтлэг онол, зарчимтай харшилсан тул “Эрүүгийн хариуцлага” гэх нэр томъёог нэмж тусгах” гэж заасны дагуу 2015 оны Эрүүгийн хуульд хуулийн этгээдэд “ял оногдуулах” гэж хуульчилсан байсныг 2017 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр “эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх” болгон өөрчлөлт оруулсан.		
5.	5.1 дүгээр зүйл.Ялын зорилго 1.Эрүүгийн хариуцлагын зорилго нь гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг цээрлүүлэх, гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, хохирлыг нөхөн төлүүлэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг нийгэмшүүлэхэд оршино. 4.Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.	5.1 дүгээр зүйл.Эрүүгийн хариуцлагын зорилго 5.Хуулийн этгээдэд гэмт хэрэг үйлдэгдсэн нөхцөл байдал, гэмт хэргийн шинж, хохирол, хор уршгийн хэмжээг харгалзан энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

6.	<p>9.1 дүгээр зүйл.Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл</p> <p>2. Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтанд хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл өгч энэ хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, эсхүл хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө өөрийн үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр энэ хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан ял оногдуулна.</p> <p>3.Хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө гэмт хэрэг үйлдсэн бол тухайн хунийг ялаас чөлөөлж хуулийн этгээдэд ял оногдуулах бөгөөд энэ үйлдэлд нь өөр гэмт хэргийн шинж байвал, тэр үйлдэл, эм үйлдэхүйгээр энэ хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан ял оногдуулна.</p>	<p>9.1 дүгээр зүйл.Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл</p> <p>1.Энэ хуулийн тусгай ангид хуулийн этгээдэд ял оногдуулахаар заасан гэмт хэргийн шинжийг хуулийн этгээдийг төлөөлөх эрх бүхий албан тушаалтан дангаараа, эсхүл хамтран шийдвэр гаргаж, эсхүл хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө хийсэн үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр хангасан нь хуулийн этгээдэд ял оногдуулах үндэслэл болно.</p> <p>2.Хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтанд хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө шийдвэр гаргаж, зөвшөөрөл өгч энэ хуульд заасан гэмт хэргийг бусдаар үйлдүүлсэн, эсхүл хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр энэ хуульд заасан гэмт хэргийг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан ял оногдуулна.</p> <p>3.Энэ хуулийн тусгай ангид хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан нь энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан журмын дагуу хуулийн этгээдийг төлөөлөн шийдвэр гаргасан, зөвшөөрөл өгсөн эрх бүхий албан тушаалтныг ялаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.</p> <p>4.Гадаад улсын хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газар Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг үйлдсэн бол энэ хуульд заасан хуулийн этгээдийн нэгэн адил эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.</p>
7.	<p>9.2 дугаар зүйл.Хуулийн этгээдэд оногдуулах ялын төрөл</p> <p>1.Гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд дараах ял оногдуулна:</p> <p>1.1.торгох ял.</p> <p>1.2.эрх хасах ял;</p> <p>1.3.татан буулгах ял.</p>	<p>9.2 дугаар зүйл.Хуулийн этгээдэд оногдуулах эрүүгийн хариуцлагын төрөл</p> <p>1.Гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд дараах ял оногдуулна:</p> <p>1.1.торгох ял.</p> <p>1.2.эрх хасах ял;</p> <p>1.3.татан буулгах ял.</p> <p>2.Шүүх энэ хуулийн 5.1 дүгээр зүйлд заасан зорилгыг хангахад шаардлагатай гэж үзвэл гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд оногдуулсан ял дээр нэмж дараах албадлагын арга хэмжээг хэрэглэж болно:</p> <p>2.1.эрх хасах албадлагын арга хэмжээ;</p> <p>2.2.татан буулгах албадлагын арга хэмжээ;</p> <p>2.3.хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээ.</p>
<p>2015 оны Эрүүгийн хуулийг батлахдаа хуулийн этгээдэд торгох, эрх, хасах, татан буулгах гэсэн 3 төрлийн ял оногдуулахаар зохицуулсан байсан бөгөөд 2017 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр зөвхөн торгох ял оногдуулахаар болсон. Хэрэв шүүх эрүүгийн хариуцлагын зорилгыг хангахад шаардлагатай гэж үзвэл гэмт хэрэг үйлдсэн хуулийн этгээдэд оногдуулсан ял дээр нэмж эрх хасах, татан буулгах, хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээг хэрэглэж болохоор нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.</p>		

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

8.	<p>9.3 дугаар зүйл. Торгох ял</p> <p>1. Энэ хуульд заасан тохиолдолд арван мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр хуулийн этгээдэд торгох ял оногдуулна.</p> <p>9.4 дүгээр зүйл. Эрх хасах албадлагын арга хэмжээ</p> <p>1. Энэ хуульд заасан тохиолдолд нэг жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хуулийн этгээдэд нэг, эсхүл хэд хэдэн төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хязгаарлах, эсхүл эрх хасах ял оногдуулна.</p> <p>9.5 дугаар зүйл. Татан буулгах албадлагын арга хэмжээ</p> <p>1. Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдийг татан буулгах ял оногдуулна.</p>	<p>9.4 дүгээр зүйл. Эрх хасах албадлагын арга хэмжээ</p> <p>1. Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд нэг жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хуулийн этгээдэд нэг, эсхүл хэд хэдэн төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрхийг хязгаарлах, эсхүл эрх хасах албадлагын арга хэмжээ хэрэглэнэ.</p> <p>9.5 дугаар зүйл. Татан буулгах албадлагын арга хэмжээ</p> <p>1. Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдийг татан буулгах албадлагын арга хэмжээ хэрэглэнэ.</p> <p>3. Хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газар нь гэмт хэрэг үйлдсэн бол салбар, төлөөлөгчийн газрыг татан буулгаж болно.</p> <p>9.6 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээ</p> <p>2. Хуулийн этгээдийн хөрөнгө, орлогыг хураах албадлагын арга хэмжээг хэрэглэхдээ энэ хуулийн 7.5 дугаар зүйлд заасан журмыг баримтална.</p>
<p>2017 оны нэмэлт, өөрчлөлтөд заасны дагуу Эрүүгийн хуулийн 9.2 дугаар зүйл буюу Хуулийн этгээдэд зөвхөн торгох ял оногдуулахаар заасан, мөн эрүүгийн хариуцлагын зорилгыг хангахын тулд 3 төрлийн албадлагын арга хэмжээг хэрэглэж болохоор зохицуулсан. Мөн хуулийн этгээдийн салбар, төлөөлөгчийн газар гэмт хэрэг үйлдсэн бол энэ хуулийн этгээдийн нэгэн адил эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулсан.</p>		
9.	-	<p>9.7 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх</p> <p>4. Энэ зүйлд заасан хуулийн этгээд өөрчлөн байгуулагдахаас өмнө тухайн гэмт хэргийн талаар мэдсэн эсэхээс нь үл хамааран эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.</p>
<p>Шинээр нэмсэн.</p>		

ХАВСРАЛТ 2

Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтад оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт

Д/д	2015 оны Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулга	2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт	2020 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт
1.	15.5 дугаар зүйл.Хууль бусаар үр хөндөх 4.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн ажиллагаа явуулах эрхийг гурван жил хүртэл хугацаагаар хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	15.5 дугаар зүйл.Хууль бусаар үр хөндөх 4.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн ажиллагаа явуулах эрхийг гурван жил хүртэл хугацаагаар хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	
2.	18.2 дугаар зүйл.Валют, үндэсний мөнгөн тэмдэгтийн ханшид нөлөөлөх 3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	18.3 дугаар зүйл.Татвар төлөхөөс зайлсхийх 1.Татвар төлөгч хувь хүн, хуулийн этгээдийн удирдах, гүйцэтгэх албан тушаалтан татвар төлөхөөс зайлсхийх зорилгоор их хэмжээний татвар ногдох орлого, эд хөрөнгө, бараа үйлчилгээг зориуд худал тодорхойлсон, нуусан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс таван мянга дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгэнэ.	18.1 дүгээр зүйл.Зах зээл дэх монополь, давамгайл байдлаа хууль бусаар ашиглах 3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

<p>3.</p>	<p>18.6 дугаар зүйл.Мөнгө угаах 4.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.10 дугаар зүйл.Зориуд, зохиомлоор дампуурах 2.Хуулийн этгээдийн удирдах албан тушаалтан, үүсгэн байгуулагч зээлийн өр төлөхийг хойшлуулах, түүнийг төлөх нөхцөлийг хөнгөрүүлэх, зээлийн өрийн хүүг багасгах, төлөхгүй байхын тулд төлбөрийн чадваргүй болсон гэж харилцагч талд мэдэгдэж, дампуурлын хэрэг үүсгэх хүсэлт гаргаж зохиомлоор дампуурсны улмаас бусдад их хэмжээний хохирол учирсан бол хоёр мянга долоон зуун нэгжээс таван мянга дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. 3.Энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.5 дугаар зүйл. Улсын хилээр барааг хууль бусаар нэвтрүүлэх 5.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж хоёр зуун мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>
<p>4.</p>	<p>18.7 дугаар зүйл.Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас, төлбөр тооцооны хэрэгсэл хуурамчаар бэлтгэх, ашиглах 4.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.11 дүгээр зүйл.Хууль бусаар дампууруулах 1.Дампууруулах ноцтой үндэслэл бий болоогүй байхад хүчээр, хууран мэхэлж, гарцаагүй байдалд оруулж дампууруулсан; хуулийн этгээдийн талаар хуурамч мэдээлэл тарааж, гүтгэж, зориуд өр төлбөрөө өгөхгүй байж дампуурахад хүргэсэн; төрийн албан хаагч төрөөс үзүүлэх ёстой үйлчилгээг хуулийндагуу үзүүлээгүй, зохих ёсоор бүртгээгүй, тусгай зөвшөөрлийг үндэслэлгүйгээр цуцалсан, үндэслэлгүйгээр тусгай зөвшөөрөл олгохоос татгалзсан, үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг үндэслэлгүйгээр хугацаа хоцроож олгосны улмаас хуулийн этгээд дампуурсан бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.</p>	

5.	<p>18.8 дугаар зүйл. Үнэт цаасны зах зээлийн дотоод мэдээллийг хууль бусаар ашиглаж, арилжаанд оролцох</p> <p>4. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.13 дугаар зүйл. Банк хууль бусаар байгуулах, банкны төлбөрийн чадвар алдагдуулах</p> <p>4. Энэ зүйлд заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	
6.	<p>18.9 дүгээр зүйл. Үнэт цаасны зах зээлийг урвуулан ашиглах</p> <p>4. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.14 дүгээр зүйл. Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийх</p> <p>1. Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч хуулийн этгээдийн удирдах, гүйцэтгэх албан тушаалтан нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийх зорилгоор нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох их хэмжээний орлогыг нуусан, худал мэдүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгэнэ.</p>	<p>18.18 дугаар зүйл. Үндэсний төлбөрийн системийн зөвшөөрөлтэй эрхлэх үйл ажиллагааг хууль бусаар эрхлэх</p> <p>5. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ</p>
7.	<p>20.4 дүгээр зүйл. Галт зэвсэг, галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хууль бусаар эзэмших</p> <p>2. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>20.4 дүгээр зүйл. Галт зэвсэг, галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хууль бусаар эзэмших</p> <p>2. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>20.7 дугаар зүйл. Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисыг хууль бусаар ашиглах</p> <p>5. Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

8.	<p>20.5 дугаар зүйл.Галт зэвсэг хууль бусаар бэлтгэх</p> <p>2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>20.5 дугаар зүйл.Галт зэвсэг хууль бусаар бэлтгэх</p> <p>3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ</p>	
9.	<p>20.6 дугаар зүйл.Галт зэвсэг, галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хамгаалахад хайнга хандах</p> <p>3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>20.6 дугаар зүйл.Галт зэвсэг, галт хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх бодис хамгаалахад хайнга хандах</p> <p>3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	
10.	<p>20.8 дугаар зүйл.Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэх орон байраар хангах</p> <p>3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>20.8 дугаар зүйл.Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэх орон байраар хангах</p> <p>3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	
11.	<p>21.7 дугаар зүйл.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд саад учруулах, зайлсхийх</p> <p>2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>21.7 дугаар зүйл.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд саад учруулах, зайлсхийх</p> <p>2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	
12.	<p>21.8 дугаар зүйл.Хуульчийн мэргэжлийн нэрийг хууль бусаар хэрэглэх</p> <p>2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	<p>21.8 дугаар зүйл.Хуульчийн мэргэжлийн нэрийг хууль бусаар хэрэглэх</p> <p>2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.</p>	

13.		22.5 дугаар зүйл.Хахууль өгөх 3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	
14.		22.12 дугаар зүйл.Хуулийн этгээдийн эрх мэдлийг урвуулан ашиглах 1.Хуулийн этгээдийн удирдах, гүйцэтгэх албан тушаалтан хувьдаа, бусдад давуу байдал тогтоох, ашиг хонжоо олох зорилгоор хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан захиргааны хэм хэмжээний акт, хэлцэл, дүрмээр олгогдсон албан тушаалын эрх мэдлээ урвуулан ашигласны улмаас үлэмж хэмжээний хохирол учруулсан бол хоёр мянга долоон зуун нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.	
15.	24.5 дугаар зүйл.Хууль бусаар ан агнах 3.Энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	24.5 дугаар зүйл.Хууль бусаар ан агнах 3.Энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж дөчин мянган нэгжээс хоёр зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	
16.	24.8 дугаар зүйл.Байгалийн ургамлыг хууль бусаар бэлтгэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	24.8 дугаар зүйл.Байгалийн ургамлыг хууль бусаар бэлтгэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж хорин мянган нэгжээс нэг зуун хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

17.	25.3 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг завших, үрэгдүүлэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	25.3 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийг завших, үрэгдүүлэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	
18.	25.5 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийн хууль бус худалдааг зохион байгуулах, зуучлах 3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	25.5 дугаар зүйл.Соёлын биет өвийн хууль бус худалдааг зохион байгуулах, зуучлах 3.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	
19.	27.9 дүгээр зүйл.Замын байгууламжийн ашиглалт, засварын аюулгүй байдлын журам зөрчих 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг арван мянган нэгжээс наян мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	29.8 дугаар зүйл.Террорист үйлдэл хийх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг албадан татан буулгана.	
20.		29.9 дүгээр зүйл.Террорист үйлдэлд бэлтгэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг албадан татан буулгана.	

№	2018 оны 04 дүгээр сарын 26-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт	2019 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлт
1.	29.3 дугаар зүйл.Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	29.10 дугаар зүйл.Терроризмыг санхүүжүүлэх 4.Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
2.	29.11 дүгээр зүйл.Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох ял шийтгэнэ.	29.11 дүгээр зүйл.Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэхийг санхүүжүүлэх 2.Энэ гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн нэрийн өмнөөс, хуулийн этгээдийн ашиг сонирхлын төлөө үйлдсэн бол хуулийн этгээдийг тодорхой төрлийн үйл ажиллагаа явуулах эрх хасаж нэг зуун хорин мянган нэгжээс дөрвөн зуун мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож, хуулийн этгээдийг албадан татан буулгана.

ХАВСРАЛТ 3**Анкетын асуулга**

Зорилго: Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгээс Эрүүгийн хууль болон Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн “Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх” асуудлын хүрээнд дүн шинжилгээ хийж байгаа бөгөөд, хуулийн уг зохицуулалт бодит байдал дээр хэрхэн хэрэгжиж байгаа, хэрэгжүүлэх явцад хүндрэл, бэрхшээл тулгарч байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор дараах асуулгаар анкетын судалгаа хийж байгаа болно.

Асуулт 1. Таны харьяалах байгууллага, албан тушаал?

- А. Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгч
- Б. Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч
- В. Эрүүгийн хэргийн хяналтын шатны шүүхийн шүүгч

Асуулт 2. Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх нь Таны бодлоор зөв эсэх?

- А. Зөв
- Б. Зарим талаараа зөв
- В. Буруу

Асуулт 3. Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж буй Эрүүгийн хуулийн өнөөгийн зохицуулалтаар хуулийн этгээдтэй холбоотой гэмт хэргийг бууруулж чадна гэж Та үзэж байна уу?

- А. Тийм
- Б. Үгүй
- В. Хэлж мэдэхгүй байна

Асуулт 4. Эрүүгийн хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш 3 жил гаруй хугацаа өнгөрчээ. Гэтэл шүүхээр хуулийн этгээдтэй холбоотой хэрэг маш цөөн шийдвэрлэгдсэн байгаа шалтгаан юунд байна вэ?

.....

.....

Асуулт 5. Хуулийн этгээдэд оногдуулж буй эрүүгийн хариуцлагын төрлийн талаар Таны бодол ямар байдаг вэ? Тухайлбал, оногдуулж буй торгуулийн хэмжээ бага ... гм.

.....

.....

Асуулт 6. Хуулийн этгээдтэй холбоотой ямар гэмт хэрэгт Эрүүгийн хуулиар хариуцлага хүлээлгэх шаарлагатай гэж Та үзэж байна вэ?

.....

.....

Асуулт 7. Таны бодлоор хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлалаа хүлээлгэхэд тулгамдаж буй ямар асуудал байна вэ?

.....

.....

Асуулт 8. Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг боловсронгуй болгох талаар Таны санал?

.....
.....

Бидний ажилд туслалцаа үзүүлж асуултад үнэн зөв хариулт өгсөн танд баярлалаа.

Энэхүү асуулгыг зөвхөн судалгааны ажилд ашиглах болно.